

GEÇERKEN

GÜZEL BİR İZ BIRAKMAK İÇİN

AĞUSTOS 2022 • SAYI: 23

**GÜN AÇILIR GÜL AÇILIR, AÇILIR TOPRAK
YAŞAMAK BİR AÇILMA EYLEMİ YERYÜZÜNDE 77**

Yesari Mehmed Esad 1730'lu yılların ortalarında İstanbul'da, sağ tarafı felçli ve sol eli çolak olarak dünyaya geldi. Elindeki ve bedenindeki engele rağmen talik hattına merak sardı. Fakat engelinden dolayı zamanın hat üstadı Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi tarafından hüsnühat talebeliğine kabul edilmedi. Dedezade Mehmed Said Efendi ise onu ilk meşkinden başlayarak ihtimamla ve hayranlıkla takip etti ve kendisine 1754'te talik icazetnamesi verdi. Mehmed Esad icazet aldıktan sonra kendini geliştirmeye devam etti. Önceleri büyük İran hattatlarının kıtalar, murakkalar, kitabeler ve levhalarını yazdı. Zamanla Mir İmad-i Haseni'nin en güzel harflerini kendi sanat zevkine göre seçerek 1776'dan itibaren Osmanlı-Türk talik üslubunu başlattı ve bu alanda bir kimlik oluşmasını sağladı. Kabiliyetinden dolayı devrin Osmanlı padişahları tarafından yazıları övgülere mazhar oldu. Saray-ı Hümayun'da hat muallimliği yaptı. Birçok kalıcı celi talik eser bırakan Yesari Mehmed Esad 1798'de İstanbul'da vefat etti.

Geçerken

Ağustos 2022 - Sayı: 23
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih Kurt

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Yayın Koordinatörleri
Hilal Koç Hancı
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Görsel Koordinatör
Eyüp Can Çağlar

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur

Grafik Tasarım
AREN Tanıtım

Kapak Resmi
Cemile Ağaç Yıldırım

Kapak Sözü
Mehmet Aycı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96 - 97
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr
Online Abonelik: yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abonelik Şartları
Yurt İçi Yıllık: 96 TL
Yurt Dışı Yıllık:
ABD için 67 ABD Doları - AB Ülkeleri için 43 EURO
Avustralya için 114 Avustralya Doları
İsviçre için 45 İsviçre Frangı
Abone kaydı için ücretin Döner Sermaye Daire Başkanlığı'nın T.C. Ziraat Bankası, Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN: TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57 no'lu hesabına yatırılması ve makbuzun fotokopisi ile aboneliğin hangi sayıdan başlayacağını bildirir bir mektubun, "Diyanet İşleri Başkanlığı Döner Sermaye Daire Başkanlığı, Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara" adresine gönderilmesi gerekir.

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
20.07.2022

Baskı
Çağlayan Basım Yayın Dağıtım
Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Sarıç Yolu No: 7 Gazimemur/İzmir
Tel: 0 232 274 22 15

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / GÜVEN ADIGÜZEL
BİR GEMİ ANAYURT YA DA İNSAN'IN ADRESİ

4 / KADER KÖMÜRCÜ
KALBİN KABURGASI

6 / SELMA MAŞLAK
ANADOLU'DA YABAN OLMAK

8 / HÜSEYİN AKIN
HEPİMİZ ÇOBANIZ

12 / MUHAMMET ERDEVİR
AKŞAMA UZAYAN GÖLGE

15 / MEHMET AYCI İLE SÖYLEŞİ
"Şiir, ŞAYET ŞİRSE, DOĞURGANLIĞINI HİÇBİR ZAMAN KAYBETMEZ. ANLAMLAR DOĞURUR, ÇAĞRIŞIMLAR DOĞURUR, TAZE VE İNCE HAYALLER DOĞURUR, BAŞKA ŞİİRLER DOĞURUR. BU BAŞLI BAŞINA BİR ANNELİK DURUMU."

20 / HİLAL KOÇ HANCI
SÖZÜN ÖZÜ

22 / VEFA
SİZDEKİ KARŞILIĞI

24 / MUSTAFA ÜNVERDİ
DİNİN AHLAKA KATKISI NEDİR?

27 / BÜŞRA KESKENDİR
BİR YAZI BİR ÇİZİ

28 / CANAN OLPAK KOÇ
BÖYLE İDİLER YAŞARKEN:
NABİZADE NAZİM

31 / İHSAN ÇAPCIOĞLU
ÜÇ TAVSİYE

32 / RABİA KARZAN
BİR TESBİH HİKÂYESİ

34 / MEVLÜT UYANIK
HAKİKATİN BİRLİĞİ VE HAKİKATİ ANLAMAYA
GİDEN YOLLARIN ÇOKLUĞU ÜZERİNE

37 / MEHMET NARLI
AYAKÜSTÜ SORULAR

38 / ALİ İŞİK
KALKANDELEN'DEN GEÇERKEN

41 / MUHAMMED REVAHA ZOR
BAŞKA SESLER: ZAHİR VE BÂTİN

42 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
KAPI AÇIK ARKANI DÖN VE ÇIK

44 / MUSTAFA IRMAKLI
CAHİLİYE'DEN ASRİ SAADETE
BİR MEDENİYETİN KODLARI

46 / ZEYNEP ODABAŞ
BEYAZ BALON

48 / FATMA ÜNSAL
SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

BİR GEMİ ANAYURT YA DA İNSAN'IN ADRESİ

GÜVEN ADIGÜZEL

MINYATÜR NEVİN YAPICI

İnsan nereye aittir? Nereyi yurdu bilir? Yer'ini bulduğuna nasıl ikna olacaktır ya da? Doğduğu yerin anlamı -her zaman- o bütün yurtsuzluğunu kuşatacak kadar derin ve büyük müdür mesela? Ait olma hissinin yaşamanın delili sayılacağına, insanın -bu duygudan mühlhem- dünyadaki yer'ini muhkem bir kale hâline getireceğine inanmanın bir anlamı var elbette. Ama insan ve yurt kavramlarını yan yana düşündüğümüzde, bu sorulara verilecek mümkün cevapların tamamının dünya gurbetinden geçerek yatağını bulacağını söyleriz, bu doğru elbette. İnsanın yurdunun bu dünyada olmadığına dair bir hakikat bilgisinin içinde doğup çoğu zaman bunu unutarak yaşadığımız ömrümüzü o kutlu nihayete erdirdiğimizde, kalbimize dolan bütün o huzursuzlukların, tatminsizliklerin, kara boşlukların sırrına varıyoruz aslında. İnsan ev'ine dönmek istiyor, burası kesin. Bütün eve dönüşlerin yoluysa her daim sarp ve keskin.

Her ölümünün ayağını bastığı yer'e doğru hissettiği mutlak aidiyette, yurdu kabul ettiği/bildiği o korunaklı kaleyi terk edememe duygusunun varlığını görmek mümkün. Bundan kaçış yok galiba. Tim Roth'un büyük bir ustalıkla hayat verdiği *The Legend of 1900* filminin kahramanını hatırlama zamanı o hâlde. "Yedi denizin en büyük piyanisti" namı Danny Boodman T.D. Lemon 1900'ün, doğduğu gemiyi yer'i bilerek evi olan denizlerden dışarıya doğru bir adım bile atmadan yaşamasını, aidiyet ve yurt kavramları üzerinden

yeniden okuyabiliriz. Bu arada, az bilinen epik filmlerin en güzellerinden olan *The Legend Of 1900* (1900 Efsanesi), *Cinema Paradiso* filminin yönetmeni Giuseppe Tornatore'nin kalemi ve kamerasından çıkmış, çok etkileyici bir atmosfere sahip, seyir zevki yüksek bir dramadır. Virgini-an adlı Amerikan yolcu gemisinde görevli Danny Boodmann'ın, çalıştığı gemide kutu içerisinde terk edilmiş bir bebek bulmasıyla başlayan ve iki zamanlı olarak yavaş yavaş açılan hikâyesiyle dikkat çeken filmde, doğup büyüdüğü gemiden hiç inmeyen, karaya ayak basmayı reddeden ve yalnızca müziği için yaşayan bir piyanistin destanını izleriz.

Kara'ya İkna Olmak

Tornatore'un 169 dakikalık masalsı anlatısının başkahramanı olan 1900'ü, parmaklarıyla ördüğü kozasında tek başına yaşayan iradi bir münzevi olarak görüyoruz. Mağarası gemidir. Müziğin dışında bir dünyası yoktur, okyanusa şarkılar söyler ve notalarla kurduğu yurdunu sınırsız bir evrene açar. Evet, ruhunu bu yolla kanatlandırır. Başka türlü bir hayatın mümkün olacağını bilse de o başkalığa adım atacak cesareti yoktur aslında. Karaya bir türlü ikna olmaz. Doğduğu gemiye, yol aldığı denize ve dokunduğu piyanoya inanır.

1900'ün hikâyesini geride kalanlara anlatmayı vazife bilecek arkadaşı Max, gemi orkestrasına trompetçi olarak alınmıştır. 1900'e uzun uzun

diğer yurtları, karayı ve uzakları tarif etmektedir. Başka ev'lerden, başka ihtimallerden, başka yer'lerden bahsederek geçecektir gemideki günleri. Fırtınalı bir gecede, dalgaların dans ettiği balo salonundaki bir piyanonun üstünde kendinden emin bir şekilde sanatını icra eden 1900'ün yanında midesi altüst olmuş bir Max vardır. Yeni bir eve adım attığı ilk gecesinde, ev sahibi (1900) tarafından sinema tarihinin en güzel sahnelerinden biriyle karşılanacaktır Max. 1900'ün ait olduğu yer'le ilişkisinin en güçlü şekilde görüldüğü bu unutulmaz sahnede, alışkanlığını aidiyet bilen, bir çift gözün ateşini bile seçemeyen, ikna olmadığı kara parçalarının saldırılarıyla çürüyen bir dehanın "hayatta" kaldığı mekâna odaklanırsınız. Kendisine yurt edindiği bir demir yığınının, jilet olma zamanı gelmiştir işte. Dışarısı yoktur. Yurdundan ayrılmayı göze alamaz 1900. Oysa insan kovulmuştur. Öyleyse o büyük yurtsuzluk neresidir?

KALBİN KABURGASI

kader kömürcü

İnsan, her camından bambaşka manzaralar görünen bir ev gibi; bir camı kırıldı mı odalarında yaz kış soğuk yeller eser, hiçbir ateş ısıtmaz bu evi. Merhametin gözlerine mil çekildi mi, en güzel manzaraya bakan bu cam taşlandı mı diğer duygular güneşsiz kalmış çiçeklere döner, yavaş yavaş solar, topraklarına küser. İnsanın yüreğindeki toprak çiçek tutmazsa ne sevebilir ne de yaşayabilir. Çiçeksiz bir toprak da gitgide kurur, çoraklaşır, çöl olur. İnsanın yüreği kum olursa, merhameti tozlaşırsa diğer hisler serap edasıyla görünüp kaybolurlar. Merhamet, bütün duyguların rahmi sayılır, diğer duygular bu rahimde büyüüp doğar. Neticede, kendimize sorduğumuz her sorunun derinliklerinde, kuytu köşesinde merhamet hazinesi bir sandıkta gülümsemektedir.

Şairce bir soruyla başlayalım: İnsan niçin âşık olur? Aşk, en ihtişamlı duygu sayılır, öyledir de. Fakat onu doğuran daha ihtişamlı bir duygunun yansımından başka bir şey değildir. Yeni doğmuş bir yavrucağı düşünün mesela, bir çocuğu; onlara niçin ayrı bir sevgi duyar, severiz? Çünkü yürek, muhtacı tanır. İnsan, insanda kendini eksik gördü mü ona merhamet eder, şefkat gösterir. Benim gücümle, varlığım ile iyileşebilir fikri bütün duyguların canına can katar. Merhamet, karanlıkta, sevdâ kuyusunun dibinde ay aksiyle kımıldamaktadır.

Peki, insan merhametini kaybettiği vakit ne olur? Kırık penceresinin soğuk yelleriyle viraneye dönmez

mi? Sokakta, metroda, otobüste, iş yerinde... İnsanların gözlerinin içine iyi bakın; derin bir boşluk, isteksizlik, uzun yokuşları tırmanıp bitap düşmüş gibi bir hâl var çoğunda. Çünkü insan, merhameti ilk önce kendine karşı kaybedip en büyük yenilgiyi kendisinden alıyor. Aynalardan siliniyor, bir silüet gibi yaşıyoruz. Önce kendimizi unutmakla başlıyor, zamanla yanından geçtiklerimize de kalın bir perde çekiyor, kör oluyoruz. Artık yaşlı bir adamın nemli gözleri canımızı yakmıyor, gazetelerdeki ölüm haberleri göz bebeklerimizde bir irkilemeyle yankı bulmuyor. Üzülmeyi unutuyoruz, türküler ürpertmiyor, camekânlarıdaki yüzümüz bize hep yabancı.

İnsan her yeni yaşında, her mevsiminde yüreğindeki zelzelelerle, çatırtılarla biraz daha kaybediyor merhametini. İlk darbenizi düşünün, ilk kırgınlığınızı. Yaşanılan her menfi durumun örsünde ilk önce merhamet dövülüyor. Öfkemizin taşkınlığı merhametin dirimi karşısında gürbüz bir nefretle darbe atacak yer arıyor. Büyüdükçe merhametimiz idam mangasının, dünyanın eline kalıyor. Vurulacak, dizleri bükülecek, yıkılacak, benzi atacak, kanı akacak; biliyoruz. Yine de taşıyoruz onu, bir gün kuruyup gideceğini bildiğimiz bir gülü sıkı sıkı toprağında tutar gibi. O gülün dikenleri ellerimizi kanattıkça, fâni yaşlarımız gözlerimizden boşaldıkça sonsuzu düşünüp katlanıyoruz dikenlerin acısına. Çünkü yüreğimizi diken sırlı el, kalbimizin kaburgalarına bu hissi üflemiş.

Ama farkındayız ki bunlar pek de anlam ifade etmiyor günümüzde. Acımasızlığın maharet sanıldığı dönemde çoktan isim değiştirdi merhamet, farklı gölgelerle geziniyor aramızda. Kimi zaman aptallık kimi zaman saflık. Büyük şehrin başını eze eze küçülttüğü, gölge olmaya zorladığı hazinemiz, insanlardan kaçacak yer arıyor. Kanadı kırık bir kuş gibi merhamet, göğün özgürlüğünü şakırken yerin mahpusluğuyla susuyor. Orada gök, ulaşamadığı mavilik; bakışlarında kırık camlar dolaşıyor, öyle mahzun. Onun yokluğu bir heyula dikeniyi bizi uyandırmazsa, kırıklarımızdan birleşmezsek uzakları arzulararak özlem duyacağız hep ona. Boş bakacak gözlerimiz; okşayışlar, sevişler, kıyamayışlar manasız kalacak. Soğuktan titreyen bir çocuğun yırtık ayakkabısı girmeyecek kâbuslarımıza. Yaşartmayacak gözlerimizi telaşlı kalabalıkta ezilenler.

Merhamet bir bebeğin yırtık kundağında, bir yavrunun ağlayışında, bir babanın cebindeki son kuruşta yaşıyor. Merhamet, uzak diyarların yanık türküsü, onu duyabilmek için kulaklarımızı kirli dünyaya kapamak gerekiyor.

ANADOLU'DA YABAN OLMAK

SELMA MAŞLAK

Balkan bozgunu, Meşrutiyet, Tanzimat, Birinci Dünya Savaşı, Millî Mücadele yılları ve ardından yeni Türkiye'nin inşası... 1900'lü yıllarla başlayıp 1940'lı, 1950'li yıllara kadar uzanan, aslında çok da uzun diyemeyeceğimiz bir zaman diliminde yaşanan bu büyük kırılmalar, siyasi ve toplumsal gelişmeler hiç şüphesiz edebiyatı da etkilemiş ve en geniş şekliyle hikâyelere, romanlara yansımıştır.

Bazı yazarlar bu özölmelere bürokrasinin yani merkezin, bazıları da taşranın gözüyle bakar. Mesela Tarık Buğra, *Küçük Ağa*'yla Millî Mücadele'nin kazanılmasında emeği geçen ancak sonra kolayca unutilan olak Salihlerin hikâyesini; *Yağmur Beklerken*'le yeni siyasal düzenin Anadolu insanı üzerindeki etkisini taşranın içinden anlatır. Yine Samim Kocagöz ya da Attila İlhan siyasal gelişmeleri özellikle kırsalın gözüyle içerden izleyen, taşranın algılarını ve tepkilerini romanın içinde özölmeye çalışan yazarlardır.

Merkezin gözüyle kaleme alınan romanlarda ve hikâyelerde ise *Yağmur Beklerken*'de ya da *Dönemeç*'te olmayan başka bir kaygı sezilir.

Yeni Türkiye, yeni bir insan modelini gerektirmektedir. İhmal edilmiş bir tabaka olan köylü ruhen kalkındırılmalı ve batıldan kurtarılmalıdır. İşte bu kaygı, merkez entelektüeli taşraya yönelir. Ömer Seyfettin'in *Yalnız Efe*'sinde, Refik Halit Karay'ın *Memleket Hikâyeleri*'nde yazarlar taşrada gördükleri yoksulluklara ve yoksunluklara dikkat ekerler. Ve özellikle meşhur öğretmen figürleriyle bu yoksunluklar giderilmeye, Anadolu aydınlatılmaya çalışılır! *Vurun Kahpeye*'nin Aliye öğretmeni, Reşat Nuri'nin *Çalıkuşu* romanının Feride'si bu amaca hizmet eder.

Anadolu'yu aydınlatma hamlesinde figür her zaman öğretmen değildir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Yaban*'ında öğretmen figürü İstanbul'dan gelen bir yedek subaya dönüşür. Birinci Dünya Savaşı'nda tek kolunu kaybeden ihtiyat zabiti Ahmet Celal, işgal kuvvetleriyle esir bir şehri andıran İstanbul'da yaşayamayacağını anlar. Eski emir erinin davetine uyarak onun Porsuk ayı civarındaki köyünde yaşamaya başlar. Ancak her iki taraf açısından da acı verici bir karşılaşmadır bu. Köylüler için bu adam kuş uçmaz kervan geçmez bir dağın başında her gün tıraş olan, sabah akşam dişlerini fırçalayan,

kadınlar gibi saçlarını tarayan, geceleri sabahlara dek mırıl mırıl büyü yapar gibi bir şeyler okuyan “yaban”ın biridir! Ahmet Celal de Türk köylüsünün ruhunu durgun ve derin bir suya benzetir. “Bunun dibinde ne var? Yalçın bir kaya mı balçık yığını mı bir yumuşak kum tabakası mı?” diye sorar. Onu keşfetmek mümkün değildir. Köylülerin “toprak” dışındaki her şeye, Millî Mücadele’ye bile kayıtsızlığını, temizlik sorununu, sakat gibi davranmalarını, kabalıklarını tarife sığmaz bir gönül bulantısıyla yadır. Ur gibi uzanan tepelerine, ılık bir cerahat gibi akan Porsuk Çayı’na, sonsuzluk gibi genişleyen zaman ve mekâna alışamaz. Ve gün geçtikçe daha iyi anlar ki taşra da kendisi için “yaban”dır. Dost olmak hayaliyle çıktığı bu yolda artık şu noktaya varmıştır: “Türk aydını, Türk ülkesi denilen bu engin ve ıssız dünya içinde bir garip yalnız kişiden başkası değildir.”

Ahmet Celal, sert bir kaya gibi yüzüne çarpan yalnızlığını, yabancığını sorgular. Bunda kendinin, kendisi gibi olanların hiç mi suçu yoktur? Aydın kesimi, şimdiye kadar bu insanlar için ne yapmıştır ki şimdi onlardan utanmaktadır? Ne ekmiştir ki ne biçmeyi ummaktadır? Yıllarca onun kanını emdikten ve onu bir posa hâlinde katı toprak üstüne attıktan sonra şimdi gelip ondan tiksirmek hakkı mıdır?

Yakup Kadri, *Yaban*’da merkez ve taşranın karşılaşmasından doğan bu soruların cevabını *Ankara* romanıyla vermeye çalışıyor gibidir. Sakarya Savaşı’na denk gelen, zaman bakımından iç içe geçen her iki roman aynı konu etrafında döner. Niyazi Akı’nın ifadesiyle “*Yaban*, nüfusunun çoğu köylü olan bir memlekette bu kitlenin hayat şartlarını, manevi durumunu, zavallılığının sebeplerini inceler; Ankara ise yine bu kitle de dâhil olmak üzere aynı kötü şartların devamına rağmen bir kalkınışın hikâyesidir.” Çünkü Ankara’da merkezi temsil eden Selma Hanım, Ahmet Celal’in aksine duygu bakımından taşraya nüfuz edebilmiştir.

Selma Hanım için taşralı, büyük şehirlerdeki bazı şeylerden mahrumdur ama buna mukabil şehirli de taşralının sahip olduğu bazı şeylerden mahrumdur. O, İstanbul’daki lüks ve gösterişli hayatına karşılık Ankara’da, Tacettin mahallesinde zenginliklerini kimsenin gözüne sokmadan mütevazı yaşayan komşular bulur. Evlerinin yarım kalan inşaatını bile en az beş altı sene konu komşu nazar etmesin diye tamamlamazlar. Selma Hanım, realite ile kaybettiği teması bu insanlarla birlikte yakalar. Anadolu şatafatın, gösterişin, reklam ve palavraların hiç geçmediği bir diyardır. Burada umumi ölçüye göre iyi ve geniş yaşayan adamın adı “batakçı”dır. İddialı kimselere geveze nazarıyla bakılır ve reklamcıya sadece yalancı denilir. Ankara’ya ilk

geldiğinde “Ben onlara benzeyeceğime onlar bana benzesin, biz buraya medeniyet getiriyoruz.” diyen Selma Hanım, sonraki yıllarda medeniyetin ne olduğunu sorgular. Ve Yakup Kadri meseleye şu cümlelerle nokta koyar: “Medeniyet insanın içene ait bir keyfiyettir. Medeni vasıtaların medenilikle ilgisi yoktur. Her şeyden evvel medeniyet ruhun bir asaletidir. Kim ki benliğinde bu asaleti taşır, işte o adam medeni bir tip sayılır.”

Yakup Kadri Karaosmanoğlu romanlarında doğru insan tipini arar durur. Tabii merkezin istediği de budur. Millî Mücadele’ye gönül vermiş, kurtuluşun ardından özünü kaybetmeden, değerlerini yadırgamadan Batılılaşan bir insan tipi. *Kiralık Konak*’ta buna belki Hakkı Celis örnek olabilir ancak o Çanakkale’de şehit düşer. *Yaban*’da Ahmet Celal olabilir ama o da bir kolunu kaybetmiş, sığındığı Anadolu köyünde yalnızlığını sonuna kadar hissetmiştir. Ankara’da Selma Hanım’ın ikinci eşi Hakkı Bey ve aile dostları Murat Bey, Millî Mücadele kazanıldıktan sonra monden hayatın içinde kaybolur. Selma Hanım’ın son eşi Neşet Sabit ise gerçeği gördüğü hâlde o gerçek hayata hâkim olmayı başarma kudretinden uzaktır. Şerif Aktaş’ın ifadesiyle denilebilir ki “Yakup Kadri, romanlarıyla imparatorluk döneminden millet dönemine geçişte elit zümrenin yokluğunu hissettirmeye çalışır.” En az taşra kadar merkezin de yoksunlukları vardır.

HEPİMİZ ÇOBANIZ

HÜSEYİN AKIN

ÇİZİM AHMET ENİS GÜRCAN

"Hulkiciğim arkaya yaslan öyle konuş." Hulki bir cümleyi bitirmeden diğerine geçiyordu: "Bunun neresi adalet Saim abi. Şu üstüme başıma bak. Akşam sabah ahır kokusu çekmekten boynuzlutekeye döndüm. Damperli kamyonu da sattı yedi. Babam onu okuttu yaban ellere gönderdi. Bir sürü para saydı. Beni ise dağ başına çoban yaptı."

"O dediğin kim hele bir söyler misin? O dediğin kişi senin özbeöz kardeşin değil mi? Yaban ellere gitti diye yaban mı oldu?" Hulki peykeden doğruldu. Ne diyeceğini tam kestirememiş gibi duraksadıktan sonra tasarladığı cümleyi sanki bir kitaptan okuyormuşçasına karşılık verdi: "He ya, yabana giden yabandır gayri. O öğretmen ben çoban. Onun üstünde redingot, benim eğnimde çuval kumaşı pantol, çiçekli mintan. Hiç gravat ceketle aba bir olur mu Saim Aga?"

Saim gözlerini kıstı. Uçsuz bucaksız vadinin çiçeklerle bezeli dağ yamacına doğru bakarken bu güzellik karşısında Hulki'nin dert ettiği şeylerin ne kadar yersiz olduğunu içinden geçirdi. Bunu uzun uzun anlatsa da Hulki'nin anlamayacağını biliyordu. Sadece eliyle işaret ettiği yerleri ilk defa görüyormuş heycanıyla yüzünü ona dönüp, "Şuraya bakar mısın Hulki!" diye seslendi. Saim'in işaret ettiği yerde hiçbir şey görememişti Hulki. Karşılara doğru boş boş baktıktan sonra, "Ben hiçbir

şey göremiyorum" demekle yetindi. "İşte bu!" dedi Saim. Benim gördüğüm yerde senin bir şey görememen. Bütün mesele burada yatıyor." İyi bir pozisyon yakalamış gibi "Sen de benim bir şey göremediğim yerlerde sürekli bir şeyler görüp duruyorsun ya!" diye karşılık verdi Hulki.

Saim çobanlıktan yetişme, şimdi hatırı sayılır miktarda bağ bahçe sahibi biriydi. Anne tarafından da Hulki ile hısımdılar. Edindiği onca varlığa rağmen mala mülke tamah etmeyen, kendini bir ortamda tanıtırken çobanlığını özellikle vurgulayan biriydi. Davar güdererek güç bela ilkokulu bitirmiş, çok istediği hâlde sonrasını okuyamamıştı. Onun bir hayat düsturu vardı. Kendini hiçbir zaman yılgınlığa bırakmaz, "Kısmet beklenmez, yakalamak için peşine düşülür." derdi. Çobanlık yıllarını bir tür kendini yetiştirme yıllarına dönüştürdü. Tabiat okulunun müdavim bir öğrencisi saydı kendini. "Ne işin var senin kitapla kalemle, çoban adamsın, kavalını çal kâfi!" diyenlere kulak asmamış hayvan güttüğü otlaklarda görünmeyen okulların öğrencisi olmuş, görünmeyen hocalardan dersler almıştı. Kendisine "Bu nasıl iş birader?" diye soranlara, "Birileri tabiatı içerden-yani dört duvar arası okullardan- bitirirken ben okulu dışarıdan -tabiatın tam orta noktasından- bitiriyorum. Anlayacağınız benimki sahici anlamda bir 'açık öğretim.'" diye karşılık verirdi. Ayda bir at üstünde kitap

satmaya gelen Danişment Sefer Efendi'den okuyacağı kitapları satın alır. Bir sonraki sefere de akşamüstü sürüleri ağıla götürdükten sonra okuduğu kitapları Sefer Efendi ile köy odasında mütalaa ederdi. William Shakespeare'in *Macbeth*, *Venedik Taciri*, *Romeo ve Juliet* ve *Othello* adlı eserlerini Sefer Efendi'nin atının heybesinde taşıdığı kitaplar sayesinde okumuştur. Üstelik ondan hemen para isteyen de yoktu. "Eline ne zaman para geçerse verirsin." diyordu Sefer Efendi.

Okuduğu kitaplar o kadar çoğalmıştı ki Saim'in kulübesinin bir tarafına mütevazı bir "tabiat kütüphanesi" bile kondurmuştu. Çim Dere üstü mevkiinde "Düzler Vadisi" denilen yerde gidip Hulki'ye ne zaman uğrasa koltuğunun altında okuması için üç beş adet kitap da bulundururdu. Bir keresinde belki okur diye Cesare Pavese'nin *Senin Köylerin* isimli romanını yulaf torbasının üstüne bırakmış ve "Bak bunu mutlaka oku Hulkiciğim, hem senin gibi incecik bir kitap." diye takılmış, fakat kitap oracıkta haftalarca kapağı açılmadan kalmış harap olmuştu. Hulki bir gün ona "Bana ecnebi kitaplar verme, vereceksen bari yazarı Türk olsun." deyince, Danişment Sefer Efendi'ye bir sürü yerli köy romanı ısmarlatmış ve bu kitapları ona bizzat Sefer Efendi teslim etmişti. O tam kitapların parasını düşünürken Sefer Efendi hiç arkaya bakmadan atına binip çoktan uzaklaşmıştı bile.

“Ne tok insanlar var şu dünyada, parasını bile almadan gitti.” diye söylenmişti Hulki. Gıcır gıcır kitapları gölgelikte erik ağacının dibine özenle dizmişti. En çok Abbas Sayar’ın *Yılkı Atı* romanı ilgisini çekmişti. Eline alıp bırakmış okumaya cesaret edememişti. Kemal Tahir’in *Sağır Dere* romanı, Mahmut Makal’ın *Bizim Köy*, Yaşar Kemal’in *Teneke*, Fakir Baykurt’un *Yılanların Öcü* romanları buram buram toprak kokuyordu. Kapağında dallarından gökyüzüne merdiven kurulmuş ağaç resmi bulunan ve diğerlerine göre daha ince olan romanı gözüne kestirmişti Hulki. Bu İsmail Karakurt’un çok okunan *Dağın Dalları Meşe* isimli romanıydı. Kitabın yazarının Yozgat doğumlu olduğunu okuyunca daha bir sevindi, ne de olsa ortanca bacısının kocası, yani eniştesi Yozgatlı idi.

Fikri, Hulki’nin kendisinden iki yaş büyük kardeşi. Rahmetli babası onu diğer kardeşlerinden farklı biçimde yönlendirip yetiştirmiş. Hulki gibi kardeşleri dağa bayıra, kıra gönderilirken o kasabaya, şehre, gurbete ve yola yönlendirilmiş. Hiç okula ve okumaya dayalı bir hesabı olmamışken kendisini ilkokul sonrası bir sürü okulda bulmuş, uzun yıllarını sağda solda çalışmanın yanı sıra okulda geçirmişti. Ne yaptıysa büyüklerinin isteğini yerine getirmek için yapmış hiçbir şeyi kendi inisiyatifıyla seçmemişti. Ona kalsa

ne işi vardı, uzun yıllar sınavdan sınava girip dirsek çürütmeye, üstelik üç beş kuruş ekmek parası için babadan kalma damperli kamyonla yollara düşmeye. Toprak yetip artardı. Boşuna dememişler sürüler için “Saldım çayıra, Mevla’m kayıra” diye düşünürdü. Sık sık kardeşi Hulki’nin hayatına özenip gıpta eder onun ne kadar şanslı olduğunu düşünürdü. Yemyeşil ovalar, meralarda masmavi bulutların altında kendine gölgelenecek bir ağaç dibi bulmak hiç az şey değildi ona göre. Ağaçları çiçekleri ve böcekleri adları ile çağırmak ne büyük mutluluktu. Oysa burada gözün gözü görmediği büyük şehirde hiç öyle mi? Ağacı çağırıyor-sun kendisi gelmek yerine ya meyvesini ya da gölgesini gönderiyor. Hem gölgesi ayrı para meyvesi ayrı para. Kaderi onu İstanbul Bağcılar’da bir liseye öğretmen yapmıştır. Onunki iş değil çiledir. Semti ayrı bir çelişki, han yok hancı var misali bağ yok bağcı var. Öğretmen olarak gönderildiğin yerde daha çok dadılık, bekçilik ya da zaptiyelik yapıyorsun. Hâlbuki Hulki öyle mi? Derelerin çağıltısı, kuşların cıvıltısı ile besleniyor kulakları onun. Okuduğu bir kütüphane dolusu kitaptan da aklında bir şey kalmamıştır. Asıl kitabı okumadığını düşünür hep. Ona göre tabiat kitabı, dağlar, taşlar, ağaçlar, yerler, gökler okunmalıdır kitaplardan evvel. Tabiat kitabının daha ilk sayfasını okumadan soluğu İstanbul’da almıştır. Üstelik işine

gitmek için üç vasıta değiştirdiği oluyordu.

O gün dersi erken bitmiş ve hiç beklemeden okulun önündeki minibüse binip Merkezefendi’deki evine gitmek için tramvaya binmişti. Oturmak için arkalara doğru ilerlerken sağ cam kenarında oturan ince yüzlü muntazam sakallı orta yaş üstü bir adam ona yanındaki boş koltuğu işaret etti. Adamın kucağında itina ile tuttuğu bez çantanın üzerinde mavi ile yeşilin harmanlanıp yerle göğün kucaklaştığı bir kitap vardı. Fikri oturur oturmaz gözü kitabın ismine ve yazarına takıldı: “Hepiniz Çobansınız, Saim Güdücü” Bir daha bir daha baktı kitaba. İnce yüzlü sakallı adam ondan daha teklif gelmesini beklemeden nazıkçe Fikri’den yana dönüp isterse kitabı inceleyebileceğini söyledi. Fikri tereddütsüz aldığı kitabı evirip çevirdi zihnindeki isimle bağdaştıramadığı “Saim Güdücü” ismini bir yere oturtmaya çalıştı. Evet, bu kitabın yazarı “Saim Güdücü” basbayağı onun köylüsü ve akrabası olan uzun yıllar çobanlık yapıp şimdilerde bağ bahçe sahibi olan adamdı. Çok kitap okuduğunu biliyordu ama kitap yazdığını hiç duymamıştı. Şaşkınlığını dağıtmak için yanındaki ince yüzlü muntazam sakallı adama yönelerek sordu: “Affedersiniz, yoksa siz İsmet Özel misiniz?” Adamın bir anda gözleri parladı. “Ah efendim nerdeee, biz kim İsmet Özel olmak kim!” Onun

da toplu taşımaya bindiğini duymuştum da ondan sordum. “Her toplu taşımaya binen İsmet Özel olsa elbette hiç fena olmazdı. Fakat çantamda onun kitapları, şiirleri ve düşüncelerini de taşıyorum.”

“Özür dilerim heyecanımı mazur görün, önünüzdeki kitabın yazarı benim akrabam ve köylümdür. Çobanlıktan yetişmedir. Kitap yazdığını görünce şaşkınlıktan ne diyeceğimi bilemedim. Benim adım Fikri. Bağcılarda bir lisede edebiyat öğretmeniyim.” “Ben de kitap postacıyım. İstanbul’dan Anadolu’nun köylerine kitap taşıyorum. Adım Sefer. Danişment Sefer Efendi diye de bilinirim.

Fikri’ye bu isim hiç yabancı değildi. Kasabada orta mektepte okurken Mevlana İmam-ı Şibli’nin *Cinlerin Esrarı* isimli kitabını bu kişiye sipariş ettiklerini hatırladı. İneceği yere üç durak kalmıştı. Yine de sohbeti kesmek istemiyordu Fikri. “İstanbul’da mı oturuyorsunuz?” “Oturmak mı? Hiç oturduğum bir yer olmadı ki bu dünyada.” diye karşılık verdi Sefer Efendi.

“Haklısınız.” dedi Fikri “Adı Sefer olan birine nerede oturduğunu sormak mı olurmuş?” “Her insan gibi seferdeyim, yoldayım. Şayet bir ikamet bahsedilecekse şu fânî dünyada şairane mukimim. İnsandan insana, gönülden gönle mektup

taşır, muhabbet ulaştırırım. Onun için Anadolu’da adım halk arasında ‘Yol Oğlu Hâdi’ye çıkmıştır. Yine de bana sorarsanız çoban geldim bu dünyaya çoban giderim.”

Fikri, Yol Oğlu Hâdi ismini duyar duymaz kafasını kaldırıp toparlandı. Sefer Efendi namıdiğer Yol Oğlu Hâdi hiçbir istasyonda inmeyecekmiş gibi bir rahatlıkla oturuyordu. Fikri yine bütün cesaretini toparlayarak sordu: “Nerelerde çobanlık yaptınız? Eğer çobansanız yolda ne işiniz var sürekli, bu size çelişki- li gelmiyor mu?” “Çelişki insanın kafasındadır dostum. Yola koyulan da çobanlık makamına eren de çelişkilerden azadedir. Bir evlat kendi kaderinden babasını sorumlu tutarsa ya yoldan çıkmıştır ya da sürüsü dağılmıştır. Herkes elindekinin kadr-ı kıymetini bilmekten uzaklaşıp başkasının sahip olduğu şeye meyil gösterir. Oysa bilmez ki elinde sahip olduğu şeye meyil gösterdiği kişi de onun sahip olduğuna ulaşmak için yanıp kavrulmaktadır. Herkes gittiği ve durduğu yeri bilirse -gerçek bir çoban ve yolunda bir yolcu olursa- talihi ile kavga etmek bahtsızlığına düşmemiş olur.

Oysa Peygamber-i Zîşan bakınız ne güzel söylemiştir: “*Hepiniz çobansınız.*” Yol Oğlu Hâdi tam hadis-i şerifi en güçlü kavrama noktasından aktarıyordu ki Fikri durağı kaçırmak üzere olduğunu fark edip

hızlıca yerinden fırlayıp kapıya yürüdü. Akli hadisin devamında olsa da zamanı bunu dinlemeye elvermemişti. “Herkesin ömrü de yolu da alacağı hisse de nasibi kadardır.” diye söylendi Yol Oğlu Hâdi. Başladığı hadisi okumayı sürdürdü: “... *Hepiniz göttüğünüz sürüden sorumlusunuz. Amir memurlarının çobanıdır. Erkek ailesinin çobanıdır. Kadın da evinin ve çocuğunun çobanıdır. Netice itibarıyla hepiniz çobansınız ve hepiniz idare ettiklerinizden sorumlusunuz.*”

AKŞAMA UZAYAN GÖLGE

muhammet erdevir

ÇİZİM HACİRE BÜKÜM YILMAZ

Gün var ya da yok, bunu bilemeyiz ama akşam kaybolmaya meyyal bir dilimi zamanın. Adı konmamış, dile getirilmeyen bir kuraldır bu; yaz akşamları mutlaka ama mutlaka gecikir. Bilmediğimiz bir döngünün limanından gelir, saltanatını yaşar ve hiçbir şey olmamış gibi gölgeli gerçekliğine döner. Gün, ufuktaki mor dağlara kavuşmakta acelesiz davranır. Zamanın sukût ettiği, ilerlemediği bir noktadır bu. Dünyanın dönüp duran başı durulur gibi olur, telaş azalır. İşte tam da o yavaşlık içinde annemle yürüyüşe çıkmaya başlamıştık. Oysa yürümek pek de âdeti değildi.

Hava sıcaktı, ikindi ezanı okunalı bir saat kadar olmuştu. Çardakta fasulye ayıklıyor, havadan sudan konuşuyorduk. Çoğunlukla da eskilerden. Annem bir anda yerinden kalktı ve dış kapıya doğru giderken ben yürümek istiyorum, benimle gelir misin Ercan, dedi. Cevabımı beklemeden yazmasını düzeltti, terliklerini giydi, baston niyetine yaslandığı uzun sopayı eline aldı eşikten. Cevap vermek yerine ben de terliklerimi giyip düştüm peşine. Akşam yürüyüşlerimize ilk adımı böyle attık.

Annem, yorgun bacaklarını sürüyerek yolun iki yanında uzayan kavakların hışırtısı altında acelesiz yürürdü. Niye telaş etsindi ki? Dünyayla bir alıp veremediği yoktu onun. Sadece hâlsizdi, birazcık hareket etse bile nefesi kesiliyordu. Ben sabah yürüyüşlerini sevsem de annemin hâli olmazdı sabahları. Ancak toparlardı gücünü kuvvetini ikindiye kadar.

Ben de onunla birlikte alıştım akşam yürüyüşlerine. Şimdi yan yana kaygısız yürüyoruz. Gün batısını ardımıza aldığımız için gölgelerimiz uzuyor yolun ormanla kesiştiği noktaya doğru. İkimiz de yalnızca kendi gölgemize basıyoruz. Birbirimizin gölgesine basmamaya dair sessiz sözsüz bir anlaşma var aramızda. Annem ayaklarını sürüyor, ben onu takip ediyorum bir iki adım gerisinden. Anneme bakarken onun gençliğini, benim çocukluğumu seyrediyorum. Her adımda biraz daha uzaklaşıyoruz iyi bildiğimiz geçmişimizden her adımımızda hiçbir şey bilmediğimiz yarına biraz daha yaklaşıyoruz.

Köyden, dağ başındaki bu yorgun hayaletten ayrılalı yirmi yıldan fazla olmuştur. Ara ara geldiğim olurdu ama bu kısa ziyaretlerden hafızamda iz kalmadı sanki. Sadece ne zaman gelirim geleyim hiçbir şeyin değişmediğine şaşırdığımı hatırlıyorum. Tabii aslında yıllar içinde birçok şey değişiyordu. Mesela yolu asfaltlamışlardı, telefon hattı çekmişlerdi asfalt köy yolu boyunca. Uzaktaki vadilerden birine baraj yapmışlardı ve sabah güneş doğarken dev bir gümüş tabak gibi parlıyordu vadinin bu yeni unsuru. Yeni olanlar, yenilikler eskiyi değiştiremezmiş gibi gelmiştir bana hep. Belki de ben değişikliği kabul etmek istemez, kendime yediremez, her şeyin yerli yerinde

durduğu inancıyla ayrılmak isterdim annemin doğduğu evden.

Dedem buranın yerlisi değildi. İmparatorluğun son yıllarında, asayişin ortadan kalktığı bir dönemde akrabalarından birinin karıştığı bir cinayet yüzünden pusuya kurban gitmemek için kaçmış, ta buralara kadar gelmiş. Bahçelerde ırgatlık, dağlarda çobanlık yapmış. Sonra anneannemle evlendirmişler, bu tepeyi göstermişler ev yapsın diye. Köyün asıl mahallesinin, merkezinin epey dışındaki biçimsiz çorak bir tepenin üstüne iki katlı ahşap bir ev kurmuş. Marangozluktan anlarmış rahmetli. Yaptığı ev seksen sene sonra bile hâlâ sapasağlam bu yüzden. Ne bel veren bir kirişi var ne de eğrilen bir direği. Taban tahtaları, tavanı ilk günkü gibi duruyor. Bu ev bende değişmemenin, zamana direnmenin sembolü gibi. Kapısından içeri ne zaman girsem bugünün rahatsız edici kırılma noktasından çocukluğumun ayakları yere sağlam basan gerçekliğine geçiyorum. Bir şeyler değişse de hiçbir şey değişmiyor orada. Gölgelerimizin boyları bir uzuyor bir kısalıyor ama gölgeler hep bizim, daima.

Dağ başındaki hayalet; çocukluğumdaki gibi ıssız, yalnız, korkutucu. Bende de durum farklı değil aslında. Yıllardır aynı kurumda çalışıyordum, aynı masada. Evlenmemiştim. Küçük bir evim vardı ve eşyalarımın hepsi neredeyse ilk yerleştirdiğim yerlerinde duruyordu. Eşyalarımın yerini değiştirmekten aciz bir adam...

Gerçi evlenmemiş olmak insanlar için daha büyük hayret sebebiydi. H len de öyle ya, neyse.  nce bir şaşkınlık, gözlerini belerterek ‐Aaa!‑ şeklinde bir  nlem, kimi zaman bu ilk şaşkınlığın ardından ‐Hiç mi?‑ şeklinde münasebetsiz bir muhasebeci sorusu. Evet hiç. Üç kere deneyip dördüncüde vazgeçmiş değilim, hiç sadece hiçtir. Niyetlenmedim bile. Hatta nişan veya söz kesme bile olmadı. Annem pek girişken bir kadın değildi, akrabalarla da aramız yoktu nedense. Bir gün köydeki komşulardan biri ‐Keser kendi sapını yontar mı oğlum Ercan? Sen bu işte sana önderlik edecek bir d n rc  bul en iyisi.‑ demişti. Doğru, keser kendi sapını yontmuyordu. Kırk beş yaşımda gayet iyi idrak edebiliyorum bunu. D n rc  de bulamamıştık uygun bir kısımet de. şimdi annesinin dizinin dibinde, onun gölgesine basmamaya çalışarak yürüyüşlere çıkan biriydim. Hepsi bu kadar.

İki yıl önce annem arpıntım var diye aradı beni.   gün boyunca kalp arpıntısından uyuyamamış. Haberi alır almaz apar topar içten çıktım, bir yandan da köyden bir komşuya ulaştım ambulans çağırması için. Hastaneye yetişip tahliller ve muayeneler yapıldıktan sonra sorunun kaynağı anlaşıldı. Yetmiş yaşına kadar hiç fark etmeden yaşayıp gittiği bir delik vardı annemin kalbinde. Ona zarar vermeden varlığını sürdürmüştü birkaç milimlik bu açıklık. Ama yaş ilerleyip başka sağlık sorunları ortaya çıkınca ben de buradayım demek istemiş, şiddetli arpıntılarla varlığını cümle  leme duyuruvermişti.  nce kalbin ritmini bozmuş, ardından onu daha

fazla çalışmaya zorlayarak büyütmüştü. Kalp, göğüs kafesinin içinde büyüdükçe akciğerlere baskı yapıyor, bu da annemin en ufak bir iş yaparken bile nefes nefese kalmasına yol açıyordu. Tedavisi vardır herh lde diye rahatlamıştım o an ama göründüğünden daha karmaşıktı sorunu-muz. Deliğin konumundan dolayı annemin açık kalp ameliyatı olması gerekiyordu. Tabii yaşı ve diğer hastalıklarından ötürü risk epey büyüktü. Annem bunu kabul etmedi. Doktora, ‐Ben bu delikle yetmiş yıl yaşamışım. Bir on yıl daha yaşar mıyım sen ondan haber ver?‑ diye açık açık sormuştu. Sakin bir hayat sürersen yaşarsın elbette demişti o da. Tamam o zaman demişti annem, bıçak altına yatsam da on yılım var yatmasam da. Gerek yok deyip kesti-rip atmıştı. Ameliyat defteri böylece kapanınca bir poşet dolusu ilaçla dönmüştük eve. Onu yalnız bırakmak istemiyordum ama bir çözüm de bulamıyordum. Günlerce düşündükten sonra bir gece ansızın istifa etmeye karar verdim. Hayatımda rutinlerimi değiştirmeye kıyamayan benim gibi biri için büyük adımdı bu. Ama farklılaşan, ayrışan, hayatımı altüst eden bir şey yoktu, hik yemin başladığı yere dönüyordum sadece. Hiç değişmeyen eve, yaşanan zamanın dışında kendi zamanını süren ayrı bir gerçekliğe. Böyle durumlarda insanlar gelir endişesi yaşarlar ama şükür ki maddi açıdan bir sorun olmayacaktı. Babamdan kalan dükkânın kirası vardı, ayrıca kendi evimi de kiraya verebilirdim. Böylece parasal açıdan sıkışmadan yaşayıp gitmem mümkündü. Sabah ilk iş istifa dilekçemi verdim. Eve döndüm, başladığım yere.

Asfalt eriyor sıcakta, bu esnada çekirgelerin dış gıcırdatmasına benzer bir ses çıkıyor her nasılsa. ‐Cikilti‑ diyor annem buna. Toprak olaydı iyiydi, cikildeyip durmazdı bari, diye söyleniyor. O zaman da toz oluyordu evin her yeri diyorum. E  yle de asfalt da hem kokuyor hem ses çıkartıyor, diyor. Haklı. Bir yandan da micirları dağıtarak, savurarak sürüyor annem terliklerini. Arada duruyor, soluklanıyor. Onu izliyorum gerisinde kalarak. İşte şimdi buradayım. Kavak ağaçlarının altında, yapış yapış yaz sıcakta annemle yürüyorum gölgesine basmamaya çalışarak. Kendimi onun yanındayken bile yapayalnız hissediyorum. Evlense miydim acaba? En azından yalnız kalmazdım. Annem gidecek, mukadder son. Çok da uzak olmayan bir gelecekte bu dağ başında kendi kendime yaşayıp gitmek zorunda kalacağım. Zamanım kendi içine dönecek, g lgem teke düşecek. Akşama uzayacak vakitlerden payıma düşen ne varsa. Daha da uzayacak kavak ağaçlarının kuşattığı sınırlar arasında kıvrılan yol.

@ mehmetayci01 Mehmetayci

FOTOĞRAF SELÇUK AZMANOĞLU

SÖYLEŞİ
SÜMEYYE ÖZGEN

"Şiir, şayet şiirse, doğurganlığını hiçbir zaman kaybetmez. Anlamlar doğurur, çağrışımlar doğurur, taze ve ince hayaller doğurur, başka şiirler doğurur. Bu başlı başına bir annelik durumu."

MEHMET AYCI

Kitabın ortası evren, ucsuz
bucaksız. Allah'ım ne çok şey var
gökyüzünün bildiği! Ve ne çok şey
biliyor toprağın altı. Ay bir oynak
tay gibi gökyüzünden tanık, ırmak
bir küheylan gibi yeryüzünden.
Karıncalar kalbinden dünyaya doğru,
karıncalar dünyadan kalbine doğru.
Erikler sözcük açar, söğütlerin en
ince dallarında su sözcük; mavi
bulutlar sözcük, gri bulutlar sözcük,
gürleyen gök, emen toprak, dişi
yeryüzü sözcük... Yelelerini savurarak
koşan at, köpürerek akıp gelen ırmak,
yeşil başlarıyla kıvrılarak büyüyen
ekinler, hiç girilmemiş ormanlar...
Hepsi birer sözcük. Yasa şu: Her şey
yaşamayı anlatır insana kendi dilince!

Doğa bir özgünlük mahşeridir, der Mehmet Aycı, çünkü “Bir çiçek aynı yerden açmıyor iki kere”. Her şey sonsuz benzerinin içinde ama kendi biricik özgünlüğüyle var olur kâinatta ve gider. Her şey sonsuz doğurganlık döngüsü içinde var olur ve gider. Şiir de tam olarak böyledir ve özgünlük mahşeri olan doğaya benzer. Anlamsız birtakım harflerin bir araya gelmesiyle oluşan kelimelerin, o kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan cümlelerin ve o cümlelerden oluşan dizelerin belki milyonlarca benzerinin içinde kendi biricikliği ve özgünlüğüyle, “yeni açmış bir çiçek tazeliğinde” sözün içinde var olmasıdır şiir. Bu yüzden iyi bir şiir oylumludur, dişidir, doğurgandır. İyi bir şiir, yeni anlamlar ve yeni manalar doğuran bir annedir.

Dilini ve şiirlerini doğanın diline ayarlamış bir şairdir Mehmet Aycı. Dünyaya hep neşeyle bakan ama dünyada olmanın acısını hiç unutmayan, sızlasa bile neşeli şarkılar söylemeye devam eden bir ruhla, hep tutkulu hep coşkulu hep içten...

İlk olarak size şöyle bir soru sormak istiyorum: Mehmet Aycı’nın, hayatını, hayatından öncesiyle ve şimdiyle kavrayan, anlamlı kılan şiiri kaç yaşındadır?

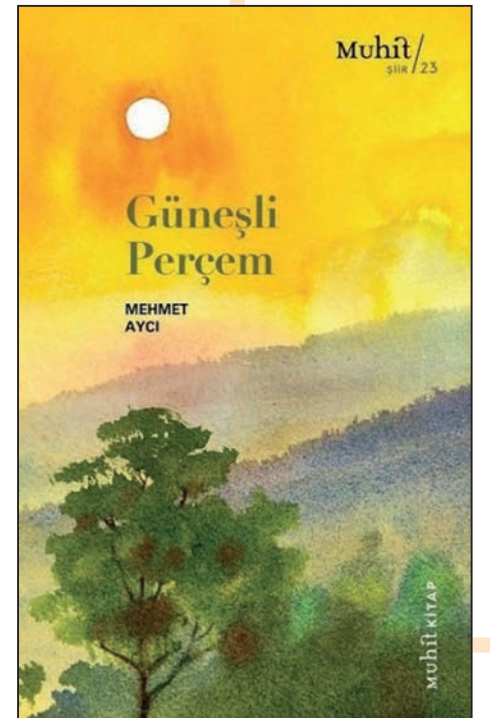
Bir defa şiir bazlı söylersek, o şiirin söylendiği tarihten başlıyor yaşı, diyebiliriz. İkincisi, o şiiri ben söyledim madem, ne zaman söylendiği önemli değil, kendi

yaşından öncesinin yaşanmışlığını, yani benim yaşamışlığımı içkin, ben kaç yaşındaysam şimdilik benim yaşımda, diyebiliriz. Üçüncüsü, söz dünyaya dair bir şeyse, şiir söylemek dünyaya dair bir eylemse dünya kaç yaşındaysa şiir de o yaşta diyebiliriz. Dördüncüsü, her şeyin olduğu gibi sözün/şiirin de yaratılan bir “şey” olduğunu kabul edersek, yaratılma öncesine deilmek atıyoruz bu anlamda, şiir dünyadan önce vardı, diyebiliriz. Numaralandırmayı artıracaktır. Şairin kemikleri toprak olsa bile şiir yaşamaya devam ediyor. Tabii, Türkçede yaşlılık kelimesi hayatı içkin bir şey. Yaşarmak, yeşermek, yeşil, hepsi aynı aileden. Ne kadar “yaşlı” olursa olsun şiir hep taze.

Annem mevzun ve mukaffa söz söylerdi, ağıtları var. Babaannem de mevzun ve mukaffa söz söylerdi. Yani ölçülü ve uyaklı şiir söylerlerdi. Babaannemin ağıtlarından annemin hafızasında kalanları derledim, kitaplaştı onlar. Böyle bir ailede doğdum. Sözün hükmünü yürüttüğü bir yerdi her anlamda. Örneğin Karacaoğlan “Hak âşığı” kabul edilirdi. Şiirleri okunurdu. Dadaloğlu öyle kabul edilirdi. Ölçülü ve uyaklı söylemeyebilirsiniz, ancak ölçülü ve uyaklı söz söyleme melekesi başka bir öğrenme ve bilme biçiminin semeresi. Modern şiir için de öğrenilip aşılması gereken bir merhale. Yahya Kemal’in dediği gibi kafiye, insanın medeniyet namına ilk icadı. Böyle bir ailede doğmanın getirdiği bir “hayat”, bir “yaşlılık” var şiirimde.

Söylediğim dizeler dağlar gibi kayalar gibi ırmaklar gibi bin yıllık ardıc ağaçları gibi baharda köpüren doğa gibi tabii bir his uyandırıyor okuyanda, ne zaman söylendiği, kaç yaşında olduğu önemli değil. Kelimeler başka bir hayat kazanıyor o söyleyişte, okuyanın dilinde ve dimağında başka hayatlar... Nasıl yaş tahmini yapabiliriz?

Şairin poetikasını açıklayan ya da poetikasına dair ipuçları veren bazı dizeler vardır. Sizin bir şiirinizde de şöyle bir dizeye rastladım: “Unutursa bir anlık annesiz olduğunu/ Atından iner şiir...” Şöyle bir soru sormak istiyorum; şiiri, atının üzerinde koşmaya devam ettiren “annesizlik” nedir ya da şiirin annesiz olduğunu unutmaması ne anlama gelir?

Çıktığımız yeri, cenneti unutması mı kastınız? Benim kastım olacaktı. Bilmem. Düşünmedim. Sonradan anlamlandırıyoruz bazı şeyleri. Şunları söyleyebilirim: Bizi atlı kılan da adlı kılan da son tahlilde annemiz değil midir? İsmet Bey'in "sözlerimin anlamı beni ürkütüyor" dediği hâli iyi şairler hep yaşar. Sözlerimizin anlamı bizi ürkütür. Bu da öyle. Şiir, şayet şiirse, doğurganlığını hiçbir zaman kaybetmez. Anlamlar doğurur, çağrışımlar doğurur, taze ve ince hayaller doğurur, başka şiirler doğurur. Bu başlı başına bir annelik durumu. Bir de şiiri doğuran durumlar var. İç içe yani. Bir yönüyle ne kadar deneysel ve "yapıncı" olursa olsun metafizik olandan şiirin büsbütün uzaklaşması mümkün değil. Hem anneye bağımlıyken şiire ne ihtiyacınız var?

O sizi emziriyor, koruyor, kolluyor. İlksel, var oluşumuza dair bir anlam çıkarabiliriz buradan. Dünyada olmak hâli biyolojik olarak anneye bağlı olsa da ruhumuz dünyadayken hep annesiz, hep annesiz.

Yazan insanların kâinatı ve eşyayı gözlemlemesi, okuması ve yorumlaması kaçınılmazdır. Ancak sizin şiirlerinizde daha farklı bir şey var; kâinat ve eşya yalnızca gözlemlenen, okunan yani edilgen bir tavırdan daha fazlasına sahip. Sizin ifadelerinizle, güneşten sözler iner, sulardan, yamaçlardan en bilge ağaçlardan sözler iner, bilge kuşlar uçuşur, erikler sözcük açar. Aslında o konuşur ve hatta bilgedir. Bu, kâinatı okumaktan daha farklı bir şey, daha üst bir duyuş biçimi sanki.

Şiirlerinizde bir Kızılderili ruhunun kâinata bakışını hissettim, yoksa aşırı bir yorum mu bu?

Ben eskiden Kızılderili'ydim. Şaka bir yana, çocukluğum insanların doğanın dilini konuştuğu bir havzada geçti. Kızılderili olarak tavsif edilebilir insanlar arasında geçti. Bulut size bir şey söyler ve siz onu anlarsınız. Dağ size bir şey söyler ve siz ona karşılık verirsiniz. Dağ günün farklı dilimlerinde size farklı farklı bir şey söyler. İsmet Bey'den ödünç alırsak, su içtiğiniz tas size merhaba der. İçindeki su da merhaba der. Doğumu ve ölümü görürsünüz ve garipsemezsiniz; hayret içselleştirilmiş bir durumdur. Bir iç gözdür sizde. Para geçmez. Ürettiğinizi sizde olmayan, ihtiyacınız olan başka bir ürünle takas edersiniz. Bir dağ bitkisinin sekiz çeşit yemeğini yapabilirsiniz. Dil toprağa işlemiştir. Sizin boynunuz vardır, vadinin boynu vardır; sizin beliniz vardır, dağın beli vardır; keçinizin kuyruğu vardır, platonun kuyruğu vardır. Pastoral bir bakıştan fazlası bu. Gözünüzle suyun gözü arasında, alnınızın ışığıyla ay ışığı arasında bir aynılık kurarsınız. Bunların ne ölçüde etkisi var bilmiyorum. Bir de bizde doğa sembolizminin, meyve sembolizminin neye karşılık geldiği konusunda çalışma yapılmış değil. Bir süreğenlik vardır orada. Toprakta gece ateş böceklerine, ay ışığında parlayan Roma dönemi cam parçalarına ayrı anlam yüklersiniz.

Üzülünce iyileşen yaralar vardır

Sonra anlarsın bunu, şimdilik büyü

Bir elmaya sorulur mu niye elma olduğu

Bir kuşa niye konduğu incir dalına

Hayata sorduğun bir nice soru

Misafire kahve kuzuya kına

Sonra anlarsın bunu, şimdilik büyü

Masal anlatılan bir şey değildir, yaşanır. Orada hayat olanca sadeliği içinde çok boyutludur. Sırrın sıradan olması bir yanık izi gibidir ruhunuzun teninde. Aşırı yorum değil sizinki. Hem hepimiz Kızılderili'yiz. Etnograf kadına, Ayaşlı o kadınının söylediği gibi: Allah, insanı yaratmadan önce, kızıl toprağı, kara toprağı, beyaz toprağı karıştırdı, balçığı o karışımdan yaptı. İnsanlar bunun için renk renktir. Böyle inandığınızda kendinizi toprağa ve insana o kadar yakın hissedersiniz ki cennetle aranızda bir nefes vardır; bir nefes.

Aruzla, heceyle ve serbest şiirler yazmanıza rağmen gönlünüz sanki hep heceden yana. Kopuz sesi geliyor şiirlerinizden, Karacaoğlan kır atıyla dörtmala koşuyor, toy toplanıyor. Kullandığınız kelimelerden, yaptığınız atıflardan şifahi kültüre olan hâkimiyetinizi fark etmemek mümkün değil. Bu yalnızca okuyarak edinilecek bir birikim değil sanki ne dersiniz?

Bende hecenin yedili, sekizli ve on birli kalıpları kendimi bildim bileli bir yetenek olarak var. İrticalen bu kalıplarda manzume söyleyebilirim. Anne karnına düşmemden itibaren kazandığım bir aşinalık, aşinalıktan da öte meleke olmalı. Bu benim çocukluk "muhitimle" ilgili bir şey. Ancak Türk şiirine bütüncül bakma kaygısı taşıdım hep. Akademinin, müfredatın ayırım tuzaklarına

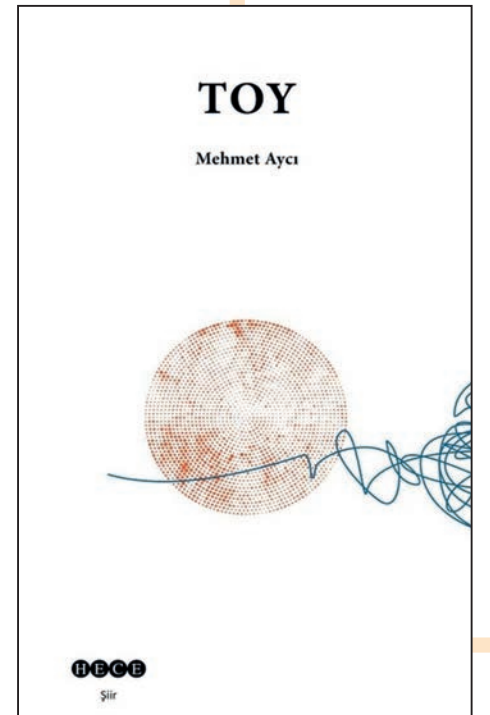
düşmedim. Şifahi kültürden beslenmem, okumalarım da bana yol gösterdi. Bir de hep sokakta hayatın içinde olmak, günahın iç sızısını, sevabın o avuç içi kadar heyecanlarını mütemadiyen duymak lazım. Sanıyorum hem şifahi kültür hem sokak hem kütüphanem besledi beni. Beslemeye de devam ediyor.

Bir yandan, dünyada olduğu için bizatihi acı çeken, sızlayan insanın derin kederi bir yandan da bütün bunlara rağmen dünyaya hatta ölüme aşkla, tutkuyla bakabilen insanın neşesi var şiirlerinizde. Bu kadar derin bir keder ve yoğun neşe aynı yerde konumlanabilir mi, bu duygu ve düşünüş hakkında bir şeyler söylemek ister misiniz?

Şiirlerde yeterince dile getirmemiş miyim? Daha somutlaştırmaya çalışayım: Hepimiz yaralıyız. Bir defa yaralı olduğumuzun farkında olmamız gerekiyor. Kendi yaramızı sağaltmak istemeyebiliriz, başkaları bizi sağaltmak istese bile örneğin yaramızı kaşıyabiliriz. Kanatabiliriz. Yaramıza sözcüğün her anlamıyla bakmayabiliriz. Yaramızı sağalttığımızı sanabiliriz. Bir yanılgı! Yine de o sağaltma sürecinin, o nekahet döneminin kendine özgü bir tadı vardır: Neşe bu! Keder ise ne kadar iyileştirirsek iyileştirelim yaramızı, "ayrılık derdine yoktur çareler". Asıl yara dünyada iyileşmiyor.

Şiirlerinizin toplamına baktığımda yoğun olarak kullandığınız iki imge dikkatimi çekti: At ve ekin. At; kısarak, yıldı, tay, küheylan gibi birçok hâliyle yer buluyor kendine. Sonra ekinler şiire keser, en çok ekinler bilir şiirin tarlasında dağ ne söyler turaca, Köroğlu'nun atı ekine basmaz örneğin; ellerinde başaklarla Hızır gelir ansızın ve onun da atı basmaz ekine. At ve ekin sizin için bir imgeden daha fazlası gibi. Bize biraz onlardan bahseder misiniz?

O kadar çok mu? Farkında değildim. Bizde "at" çalışılmadı yeterince. Ömrüm olursa en azından malzemeyi bir araya getirmeyi düşünüyorum. Rahmetli annem son günlerinde hayatına, biz çocuklarına dair konuştuktan

sonra ölümünün yaklaştığından bahisle, "Bir at ile bir gölgeden savuştum." demişti. Üzerine uzunca konuşulabilir. Şiirimdeki "atlı" kullanımları bağlamında değerlendirmek lazım. Bir yerdeki kırsak başka yerdeki kırsakla aynı olmayabilir. Bir yerdeki tay, yıldı, başka yerde başka mecazdır. Ekin, buğday, başak da öyle. Hem şiir de bir ekip biçme eylemi değil midir?

Şiir okumak da en az şiir yazmak kadar kaotik bir yapıya sahip sanırım. Belki de bu yüzden İsmet Özel Şiir Okuma Kılavuzu'nda şu soruların cevabını arar: Şiir nasıl okunur? Şiir okumanın anlamı nedir? Şiir okumayı bize gerekli kılan hakikat nedir? Ben bu soruları size sorsam siz neler söylersiniz?

"İssız acun kaldı mı?" Birisi ölüyor ve dünya ıssız kalıyor; birisi ölüyor ve ıssız dünya kalıyor. Metruk, terk edilmiş anlamını sonradan kazansa bile; tek kaçınılmaz hakikatten ölümün bizde bıraktığı izi, bir uçuşuma dönüşen yalnızlığımızı nasıl dile getirebiliriz başka? "Göçtü kervan kaldık dağlar başında" yani... Ne kadar şiir okuyan varsa, o kadar şiir okumayı gerekli kılan hakikat var? Benim hakikatimle sizin hakikatiniz aynı olamaz; andırabilir belki birbirini. "Benim ölümüm başka" çünkü, ölüm aynı olsa da. Hayatımın başka ve biricik olduğu gibi. İsmet Bey'in o yazıları şiir okuma bağlamında kendi yolunun, kendi hakikatinin kayıtları. "Derdim seni derdim seni/Anam olsa derdim seni/Alan olsa dertli başım/Verir dertsiz kordum seni" dizelerini söyleyen

babaanneme bu şiiri söyleten neyse ancak ona yaklaşan şeyler söyleyebiliriz. Onun hayatı başka, bizimkisi başka çünkü, hayat "aynı" olsa da.

Sizce "türkü" şiire dâhil midir? Mehmet Ayıcı için hangi türkünün yeri ayırdır?

Her türkünün yeri ayrı. Şiire dâhil demek bile sakil kaçabilir; bizim şiir külliyyatımızın önemli bir kısmını türküler oluşturuyor. Bir şair türkü sözlerini taramadan Türk şiirini bütünüyle okudum diyemez. Hem o kadar besleyici ki pek çok akım oluşturma, poetika kurma çabasının türküler tarandığında nasıl acemice ve haberi olmadan iş kotarma eylemi olduğunu görebilirsiniz. İnce bir iç dikiş, bir kompozisyon bütünlüğü kurmak istiyorsa şair, kendi sesini bulmak istiyorsa bu alana mutlaka bakmalı. Millet olarak bizim hayatımızın şiirinin nabızı orada atıyor çünkü.

Son olarak size bazı kelimeler versem ve aklınıza gelen ilk çağrışımlarını sorsam...

Gölge: Dünya hayatı.

Nar: Bereket.

Serçe: Yağmurda bir çocuk ıslanıyor.

Ayna: Yüz.

Rüya: Gördüğümüz kadar, gördüğümüz kader.

Göklerden ve atlardan tanırım, atlaslardan
Gecenin bahçelerine dalarım esrik
Gecenin bahçelerinden çıkarım baygın
Uzansam parmak uçlarım gümüşlenir
Uzansam depremler, Zilzal Suresi, Allah
Tutulan dileklerden yürek vuruşlarından
Gecenin kuşlarından, çiylenecek ekinlerden
Sazaklardan tanırım,
Kayaların güven veren serinliğinden
Her ışık nerde parlar her sesin ilk gözesi
Nerden...

Sözün Özü

HİLA L KOÇ HANCI

Büyük mutasavvıf Mevlana Celaleddin-i Rumi, *Mesnevi*'sinde konuşmanın önemine, söylemeye ve dinlemeye dair pek çok hikâye anlatır. Birçok hikmet barındıran hikâyelerinden biri de şöyledir: Birbirinin dilinden anlamayan dört kişi kendilerine verilen bir dirhem ile ne alacakları konusunda anlaşmazlık yaşarlar. İlki “Ben bu parayı ‘engûr’a vereceğim.” der. Diğer Arap’tır ve “Hayır, ben ‘ineb’ isterim, engûr istemem.” diye karşılık verir. Türk olan “Bu para benim, ben ineb istemem ‘üzüm’ isterim.” der. Dördüncü ise Rum’dur ve “Bırak bu lafları, biz

‘istafil’ isteriz.” şeklinde itirazını dile getirir. Derken anlaşmazlık büyür, yumruklaşmaya kadar varır iş. Mevlana, bu olaya yüzlerce dil bilen kudret ehli biri şahit olsaydı, onları nasıl uzlaştırdı şöyle aktarır: “Ben bu bir dirhemle hepinizin isteğini yerine getiririm. Gönlünüzü bana teslim edin, bu dirhem sizin dördünüzün de isteğini karşılar. Ancak sizin sözleriniz nifaka sebep olur fakat benim sözüm sizleri birleştirir. Susun, dinleyin de konuşma hususunda diliniz ben olayım.”¹

Mevlana, bu hikâyesinde üzümü

kendi dillerince telaffuz ederek isteklerinde ısrarcı olanların münakaşasında farklı milletten insanları örnek vermiş olsa da aynı dili konuşan pek çok insanın da zaman zaman benzer sıkıntılarına şahit oluruz.

Varlık dünyasında her bir canlı türünün kendi aralarında bir iletişim şekli olmakla birlikte konuşarak anlaşmak insan için ayırt edici bir vasıftır. Felsefede pek çok düşünür, dilsel varlık oluşunu ön plana çıkararak insanı “konuşan varlık” olarak tanımlar. Konuşmaktan kastın ise sadece iletişime geçmek olmadığının altını çizen psikiyatr Erol Göka, konuşmanın anlamaya ve anlaşılma matuf bir eylem olduğunu belirtir. Anlaşılmanın insan için yeme, içme ve barınma kadar doğal bir ihtiyaç olduğunu da bu arada söylemek gerekir.

Başta Sokrates olmak üzere birçok isme mal edilen “Konuş ki seni görebileyim.” sözünün de ifade ettiği gibi insanı varlık sahnesinde görünür kılan dilidir. Bir konuyu nasıl ele aldığı, ifadesinde hangi kelimeleri seçtiği ya da söylemekten kaçındığı sözcükler, kişinin muhayyilesi hakkında fikir verir muhatabına.

¹ Mevlana, *Mesnevi*, trc. Veled İzbudak C. 1-VI, İstanbul, 1942-46, İkinci Cilt, beyit no 3680- 3712.

İnsanın dış dünyaya açılan kapısı olan sözcükleri, anlatmak istediğini “tam anlamı”yla ifade edecek şekilde kullanması büyük oranda ana dilinin imkân ve inceliklerini bilmesiyle alakalıdır.

Şifahi olarak aile ortamında ve yakın çevrede öğrenilen dilin, dil bilgisi ve imla kurallarıyla okul yıllarında tanışılır. Zaman içerisinde okunan kitaplarla da kişi, dilin imkânlarını fark eder. Bu süreçte insanın zihin dünyasını nasıl besleyeceği önem kazanır elbette. Çünkü okudukları ve dinledikleri, insanın ufkunu açar, yaşadığı dünyayı, geçmişini ve geleceğini öğretir, hayata bakışını şekillendirir. Okuma ve dinleme eyleminin sağlam bir zeminde varlığını sürdürmesi ile kelime dağarcığı gelişir ve dimağı zenginleşir. İnsan sözcükler yardımıyla anlama ulaşır, ulaşılan anlamlar ise muhayyileyi geliştirir. Bu noktada anlam, düşünce ve dil birbirinden bağımsız olmamakla birlikte birbirini de besler. Yakın tarihimizin önemli mütefekkirlerinden Nurettin Topçu’nun dediği gibi ana dilini hakkıyla bilmeyen, dilin inceliklerine tam manasıyla sahip olmayan bir kişinin ne kendi ruhunu ne de kâinatın sırlarını (ruh bilim ve felsefeyi) anlaması beklenemez.

Ana dilin kullanımına yönelik yapılan araştırmalar gösteriyor ki Türkiye’de günlük konuşmada ortalama 400 kelime kullanılıyor. Ana kelime sayısı 78 bin olan Türkçenin binde beşine tekabül

ediyor. Buna göre büyük bir kelime hazinesine sahip olma imkânına rağmen biz az bir miktarıyla yetinerek “İı, şey, yani, aynen...” gibi ifadelerle derdimizi anlatmaya çalışıyoruz. Bu araştırmaların sonuçlarını değerlendiren Türkolog Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, kullandığımız kelime sayısını azaltan sebepleri şöyle dile getiriyor: “Yeteri kadar beyin jimnastiği yapmamak, okuma ve düşüncede tembellik, edebiyata ilgisizlik, sık kullanılan kelimeleri kaldırma girişimi, fonetik ve morfolojik yapıya uygun olmayan kelime türetme çabaları...” Gülensoy’un söylediklerine ilaveten dilimizin bu kadar yozlaşmasında kulağı ve dimağı besleyen ortamlardan uzak kalmanın etkili olduğunu hatırlamakta fayda var. Gerek okulda gerek iş yerlerinde ve evlerde az sayıda insanla güncel konularda ayrıntıya inmeyen sohbetler yapılıyor. Sosyal mecralarda daha uzun vakitler geçirilip çok yakın arkadaşlarla da sığ bir dil ile mesajlaşarak iletişim kuruluyor. Bu da kişiyi fasit bir döngüye hapsediyor. Konuşurken kullanılan kelime sayısı azaldıkça insan kendini ifade etmekte zorluklar yaşıyor.

Düzenli okuma ve çeşitli çalışmalarla kelime dağarcığı geliştirilerek anlaşılma yolunda önemli bir merhale geride bırakılır. Ancak anlaşılma için çok sayıda kelime bilmek tek başına yeterli değildir. İletişimde üslup ve tavır da en az sözcükler kadar etkilidir. Hikâyede değinildiği gibi söz öyle

bir üsluba sahip olmalıdır ki ayrılığa ve anlaşmazlığa değil uzlaşmaya zemin hazırlasın. Bireyler arasındaki iletişim toplumun huzurunu doğrudan etkilediği için İslam medeniyet tasavvurunda “sözün” ayrı bir yeri vardır. *Kutadgu Bilig*’deki ifadesiyle “Erdem başı til.” dir ve her ahlaki davranış bir yönüyle dille, söylenilen söz ile ilişkilidir. Söz, söyleyene ve dinleyene sorumluluk yükler, bu sebeple sözün, hakikati yansıtmaması, iyiliğe ve hayra yönelik olması ve güzel söylenmesi temel ahlaki prensiplerdendir. Ayrıca söylenilenin uygun zaman ve mekânda, nazik ve saygılı bir biçimde, muhatabın anlayışı da dikkate alınarak ifade edilmesi konuşma adabındandır. Çeşitli ayet-i kerimelere dayanan bu ilke ve adaba dikkat edildiğinde insanların anlaşılma sorunlarının büyük ölçüde ortadan kalkacağını düşünebiliriz. Zira Allah İbrâhîm suresinde yer alan bir meselle bunu şöyle hatırlatır: “Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara böyle misaller getirmektedir. Kötü sözün misali de kökü yerden sökülmüş, ayakta duramayan kötü bir ağaçtır.” (İbrâhîm, 14/24-25)

SİZDEKİ KARŞILIĞI

TÜRKİYE

nazife nur seçkiner

Vefa ile ilgili bir Müslüman olarak elbette aklıma ilk gelen ahde vefa yani verdiğimiz söze vefa göstermek oluyor. Bizim Rabbimize verdiğimiz bir söz var o da öncelikle hakiki kul olmak, kulluk görevimizi günlük yaşantımızda yerine getirmek, sadece ibadet ile değil ahlakımız ile de kulluğumuzu taçlandırmak.

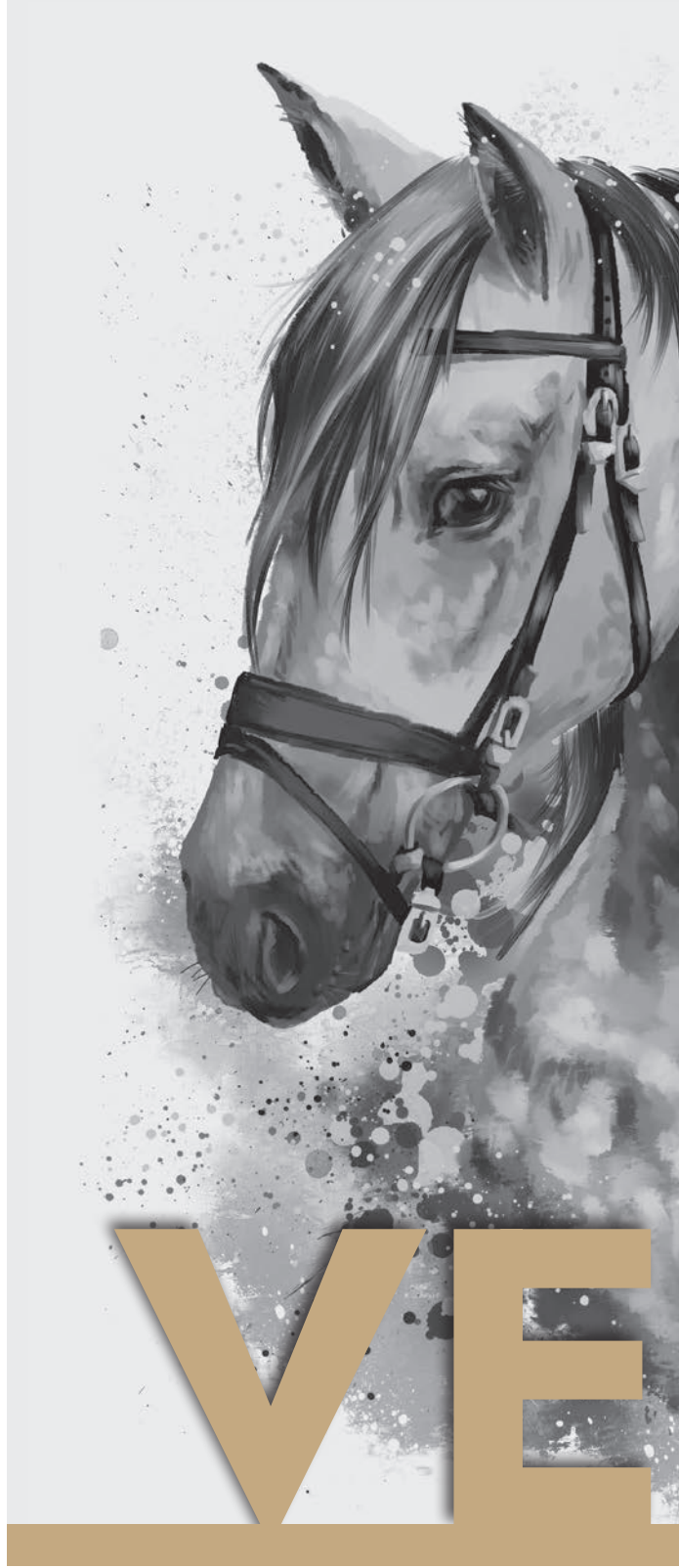
Vefa kelime itibarıyla bağlılık, sadakat demek Almanca karşılığı ise “treue”. İşte buna binaen gayrimüslim komşumdan bahsetmek istiyorum. Ben bu yaşlı komşumuzun eşine olan vefasına uzun yıllar şahit oldum ve hâlâ olmaktadır. Bu komşumuz eşi hastalanınca onu hiçbir zaman terk etmedi ve sabırla ona yoldaş oldu. Bunu gördüğümde ise yine bir şey öğrenmiştim. Vefa insani ve vicdani bir duyguydu. Bizim için önemli olan ise bu insani duyguyu kulluk vazifemizde kullanabilmek ve Rabbimize verdiğimiz ahde vefayı yerine getirmektir.

DOĞU TÜRKİSTAN

kedirnisa kasimhoteni

Vefa mükemmel, içten, sağlam ve sarsılmaz kalp bağlılığıdır. Vefa kelimesi bana göre anlamı çok derin ve yapılması sadakat ve şefkat gerektiren zor bir eylemdir. Çünkü maddi karşılık beklemeden samimi olarak davranmak ve uzatılan iyilik, sevgi elini vefa karşılığı vererek tutabilmektir. Söylenmesi küçük ama gerçekleştirilmesi zor olan bu kelimenin içinde taşıdığı özellikleri hayatımız boyunca hakkını vererek kullanabildiğimizde bizi mutluluğa götüren bir köprüdür vefa.

Vefa, sevdiklerimiz ve mümin kardeşlerimiz arasında gerek hayatta iken ve gerekse öldükten sonra sevgi ve ilgiyi devam ettirmek demektir. Özellikle vefat eden bir gönül dostumuzu ya da bir büyüğümüzü ziyaret etmek de vefa örneklerinden biridir. Çevremize ve millete vefalı olmak için işe önce kendimize ve ailemize vefakâr olmakla başlamalıyız. Yüce Rabbimiz hepimize vefalı dost ve vefalı yol arkadaşı nasip etsin.

KUZEY MAKEDONYA

arında ismanı

Bir şeyin değerini bilmek için ondan daha kötü şeyleri görmeliyiz ya da yaşamalıyız. Mutsuz olduğumuz zamanlar olmazsa, zorluklar olmazsa o zaman mutluluğun, kolaylığın ne kadar güzel olduğunu nasıl bilebiliriz? Bundan dolayı kanaatimce vefayı anlamak için vefasızlıktan başlamak lazım. Vefasızlık aslında nankörlüktür. Vefasız biri nankörlük yapmış olur. Bununla kalmayıp arkadaşlık, dostluk, insanlık kavramlarını yitirmiş olur. İnsanları geçmişten, arkadaşlıktan soğutmuş olur. Bununla kalmayıp vefasız kişi, güvensizliğe yol açan biridir.

Geçmişini unutmamak, o geçmişin bir parçası olanları hatırlamak, sana iyilik yapanları hatırdan tutmak, bütün bunları ve sayamadığım güzelliklerin ortak adı vefadır. Bundan daha güzel ne olabilir ki? İnsan sosyal bir varlıktır. Birbirimize ihtiyacımız var. Bu sosyal hayatı ayakta tutmak için birkaç tane sütun gerekiyor. Vefa da insanlığı ayakta tutan sütunlardan biridir.

ALMANYA

ayşe süeda özer

Vefa, olgunlaşmış bir gönlün meyvesidir. Hatta daha güzel bir ifadeyle zengin bir gönlün zekâtıdır. Vefanın gereği kimi zaman sıcak bir tebessüm iken kimi zaman da bir kusuru görmezlikten gelebilmektir. Bu hikmete vakıf olan büyük veli, Mevlana Celaleddin-i Rumi meşhur *Mesnevi*'sinde hoş bir menkıbeye yer vermektedir: Günün birinde efendisi Lokman Hekim'e bir ikramda bulunmak ister. Bunun için bir karpuz getirtip kendi elleriyle bir dilim keser ve bunu Lokman Hekim'e sunar. Hekim, karpuzu iştahla yer. Efendisi, Lokman'ın karpuzu çok sevdiğini düşünerek son dilime varıncaya kadar tümünü keser ve ona ikram eder. Bu iştah karşısında karpuzun tadını merak eden Efendi, son dilimin tadına bakar. Ne var ki umduğunun aksine karpuzun tadı oldukça kötü çıkar. Lokman'a şaşkınlıkla dönüp karpuzu böyle iştahla yemesinin sebebini sorunca Lokman, "Bunca sene bana ikram edip beni taltif ettiniz. Buna karşılık bana sunduğunuz bir şeyi nasıl geri çevirebilirdim ki?" diye cevap verir. Kıssadaki hikmeti kendisine kılavuz edinen bir insan, böylelikle ruhunun engin semalarına kanat açmaya başlar. Vefa gösterip vefa görenlerden olmak niyazıyla.

Đinin AHLAKA KATKISI NEDİR?

mustafa ünverdi

Modern dönemde akıl ve bilim insan hayatında köklü biçimde etkili olması, insanın, dinle ilişkisini ve dine olan ihtiyacını sorgulamasına neden olmuştur. Dinin ahlak için ne kadar gerekli olduğu da buna dâhildir. Biz, dinin ahlakı gerektirdiğini ve faziletli bir ahlak için dinin zorunlu olduğunu savunmaktayız. Din, insandan ulvi hakikatlere iman etmesini ve buna uygun faziletli bir ahlak ortaya koymasını emreder. Din insanın bu dünyada tesadüfen var olmadığını ve yapıp ettiklerinin hesabının sorulacağını haber verir. Böylece ondan sadece iman etmesini değil, aynı zamanda güzel davranışlar sergilemesini ister.

Ahlak insanda doğuştan gelen bir düşünce değil midir?

İnsan, bilgi bakımından beyaz bir sayfa ile doğar dünyaya. Kültürel ve ahlaki yapısı, ailesi ve çevresel etkilerle şekillenir. Eğer güzel bir çevrede yetişmişse ahlaki yetileri olumlu yönde gelişir. Ahlaki yetiler iyi ve kötü duygusudur. İnsanlık ailesi için tüm ahlaki değerleri bunlar etrafında konumlandırabiliriz. İnsanların doğuştan sahip olduğu bu duyguya çağdaş İslam düşünürü Abdullah Draz'ın ifadesiyle "evrensel ahlak şuru" diyebiliriz. Bu bilinç dinin, üzerine inşa edildiği merkezdir. İnsan,

bundan hareketle faziletli bir ahlaka doğru yol alabilir. Ama tecrübe-
rimiz bunun her zaman mümkün
olmadığını göstermiştir. Nitekim
insan tarihte zaman zaman madde-
cilik, aşırı dünya sevgisi, anlamsızlık,
amaçsızlık gibi duygularla özünden
uzaklaşmış ve vicdanı sönmüştür.
Akıl ve zekâ ile donatılmış insan
böyle dönemlerde çok tehlikeli bir
varlığa dönüşmüş ve kitlesel zararlar
veren bir canlı olmuştur. Bu yüz-
den ahlaki değer duygusu doğuştan
gelmekle birlikte, dinin terbiyesine
ihtiyaç duyar.

**İnsan, çevresine nasıl davranması
gerektiğini eğitim yoluyla öğrenebi-
rir, din bunun için gerekli midir?**

Din ve eğitim birbirinin alternatifi
değildir. Her ikisi de insanı inşa
eder. İnsan eğitim yoluyla bilgi
dağarcığını geliştirebilir. Şu var ki
varlığı sadece bu dünya ile sınırlan-
dırmış bir eğitim modelinde insanı
iyi davranışa yönlendirecek temel
unsurlar akıl, vicdan ve kanundur.
Din buna bir de ilahi sorumluluğu
ekleyerek ahlaki davranışın en üst
düzeyde ve sürekli biçimde ger-
çekleşmesini temin eder. Kanunun
öngörmediği hâllerde bile insan
iyilikten ayrılamaz. Eğitimli insanla-
rın dinî duygulardan soyutlanmış bir
akıl ve zekâ ile dünyaya verebilecek-
leri zararlara mani olur. Din sadece
eğitilmiş insanları değil, herkesi
muhatap alarak topyekûn bir ahlaki
toplum inşa etmek ister.

İnsan aldığı eğitimle iâşesini temin
etmeyi öğrenir. Bir uzmanlığa sahip
olur ve hayatını konforlu biçimde
sürdürmeye çalışır. Ancak insan
nefsi ve ihtiyaçları olan bir varlık
olduğu için bazen ihtiyaçlarının öte-
sine geçerek haksız kazanç, bencillik
ve menfaatperestlik yapabilir. İşte
tam da bu noktada din insanın ihti-
raslarına gem vurur. Hayatın ölümlü,
hesabın zor olduğunu hatırlatır.
Böylece davranışları çıkar merkezli
olmaktan çıkarır, ihlası idealize eder.
Niyetinde Allah rızası olan davranış-
larla insan ahlakını faziletle yoğurur.

**İnsanın ahlaki konularda zafiyetleri-
ne karşı dinin rolü nedir?**

Zaman zaman evrensel ahlak şu-
runda zayıflama veya ahlaki kav-
ramların anlamında eksen kaymaları
olabilir. Ahlaki değerler belirli kişi,
grup, ırk veya toplumların dünyevi
çıkarlarına indirgenebilir. Örneğin
Cahiliye Dönemi'nde tüm kavramlar
kabile odaklı idi. Bir bedevi için ce-
saret, kabilesine yapılmış bir saldırı-
nın intikamını almak; cömertlik,
kabilesi uğrunda sonsuz harcama ya-
pabilmektir. Bu nedenle Allah insan-
lara peygamberler gönderir ve onları
"tevhid merkezli ahlak"a davet eder.
Bu ahlak anlayışında tüm değerlerin
merkezinde Allah vardır. İnsanlar
biri birer kul olarak eşittir ve amellerde
niyetler Allah içindir; "li-veçhillah".
Böylece ahlaki değerler çıkar amaçlı
olmaktan çıkar, topyekûn insanla-
rın yararına olacak şekilde yeniden
yapılandırılır. Bozulma, yozlaşma ve

istismara maruz kalan kavramlar din
eliyle düzeltilir. Bu sebeple dinî bi-
lincin sağlıklı bir şekilde geliştiği ve
diri olduğu bir toplumda ilişkilerin
çıkarcı merkezli olmaktan çıkıp karşı-
lıklı anlayış, sevgi ve saygı çevresinde
gelişmesi beklenir. Orada belirli bir
grubun mutluluğu değil, tüm toplu-
mun huzur ve sükûneti hedeflenir.
Çünkü orada değer anlayışı insanın
bencil istekleri doğrultusunda değil,
imanın ihlas, takva ve ihsan gibi ulvi
idealleriyle anlam bulmuştur.

**İslam'da cennet ve cehennem inan-
cının ahlak için anlamı nedir?**

İslam ahlak düşüncesinde cennet
ve cehennem güçlü bir faktördür.
İyiliklerin cennetle müjdelenmesi,
kötülüklerin ise cehennemle tehdit
edilmesi insanlar üzerinde etki-
li olur. İslam'ın kıyamet, yeniden
diriliş, hesap, cennet ve cehennem
inancı bu dünyada ahlaki inşa etmek
ve korumak içindir. İnsan yeryüzün-
de bozgunculuk yapabilen ve hak-
sızlıklarla âdeti dünyayı cehenneme
çevirebilen bir varlık olduğuna göre
onu dizginleyecek bir mekanizmaya
ihtiyaç vardır. İşte Allah'a ve ahi-
rete iman, insanın haddi aşmasını
engelleyecek ve onu dosdoğru yolda
tutacak güçlü bir teslimiyettir.
Atalarımızın "kork Allah'tan kork-
mayandan" sözü, din olmadığında
insanın ne büyük tehlikelere yol
açabileceğine işaret eder. Bu sebeple
teorik olarak İslami hassasiyetlere
dayalı bir dindarlık ile suça mey-
letmek arasında ters orantı vardır.

Ancak buna aykırı örneklere şahit olduğumuzda, sorunun İslam'da değil, insanda olduğunu anlamak zor değildir. Nitekim “kötü emsal misal olmaz.”

İslam dininin ahlaka katkılarından söz eder misiniz?

İslam'ın varoluş amacını ahlakla özetleyebiliriz. Allah'ın bütün elçileri insanlara adalet terazisiyle gelmiş ve yeryüzünde ahlakı tesis etmek için mücadele etmişlerdir. Hepsi Allah'a iman ve ibadet ile iyi ameller yapmakla emrolunmuşlardır. Tüm peygamberler ibadetler yoluyla insanların manevi duygularını diriltme ve vicdanlarını koruma çabasında olmuşlardır. Mesela Hz. İbrahim milletini sosyal adaleti bozan şirkten korumak istemiş, tevhidi emretmiştir. Hz. Hud ve Hz. Salih maddeciliği, aşırı dünya sevgisini ve ahlaksızlığı kınamıştır. Hz. Şuayb halkın ticarete hile yapmasına karşı çıkmıştır. Hz. Musa'nın on emri, Hz. İsa'nın dağ vaazı toplumlarını güzel ahlaka davetten ibarettir. Keza Hz. Muhammed'in toplumda güzel ahlakı tesis eden söz ve uygulamaları ve son olarak Veda Hutbesi, insanlık için tarihi örneklerdir.

İslam'ın ahlaka bir diğer katkısı, onu istikrarlı kılmaktır. Madem iyilik Allah'ın kullarından istediği en yüce davranıştır, o hâlde bu, insanların keyfine bırakılmamalıdır. İnsan dışarıdan bir talimat olmaksızın iyilik yapabilen bir varlık ise de bunu her zaman gerçekleştiremez. Bazen morali bozuk olur, bazen ihmalkâr olur, bazen de gereksiz görür. İslam

insanın ahlaki davranışı yerine getirmesini bir görev olarak tayin eder, onun keyfine bırakmaz. Temizliğe uymayı, insanlara saygı duymayı, komşu haklarını gözetmeyi, cehaletten uzak durmayı, gıybet etmekten sakınmayı vs. her şart ve zeminde insana bir sorumluluk olarak yükler. Böylece ahlaki davranışı salt vicdani ve kanuni olmaktan öteye taşır ve “dinî yükümlülük” şeklinde kuvvetlendirir.

İslam insanın ufkunu genişletir, dünyaya bakışını anlamlandırır, ibret almasını sağlar ve sorumluluk bilinci geliştirir. Mesela İslam kültür geleneğinde hayvanlarla ilgili hem onları bizlere tanıtan hem de onlara karşı sorumluluklarımızı belirleyen onlarca kitap yazılmıştır. Bunların ilk örneklerinden birisi Cahız'ın (öl. 255/869) *Kitâbü'l-Hayevân* adlı eseridir. Müellifin bu hacimli eserinde hayvanların biyolojik varlığıyla birlikte, onların varlık hikmeti ve Allah'ın varlığına delil oluşları ele alınır. Diğer taraftan ilmiyelerde “hukûku'l-hayevân” (hayvanların hakları), “hukûku'nebat” (bitkilerin hakları) ve “fıkhu'l-medine” (şehir inşa etme kuralları) gibi bölümler vardır. Bunlar İslam'ın ahlak merkezli bir medeniyet inşa etme sürecinin kurucu aktörleridir. İslam âlimleri bu medeniyetin ideal şahsiyetleridir. Mesela *Büyük İslam İlmihali* adlı eserin yazarı Ömer Nasuhi Bilmen odasına her gelene ayağa kalkarmış. Hatta hizmetli odaya geldiğinde yere kalem düşürme bahanesiyle ayağa kalkar, “ilerlemiş yaşına rağmen neden ayağa kalkma zahmetinde bulunuyorsun” diye soranlara “ne

yapayım evladım insana hürmet etmeden duramıyorum” dermiş. İşte Yunus Emre'ye “Yaratılanı severiz Yaradan'dan ötürü” dizesini söyleten neyse Ömer Nasuhi Bilmen'e de bu hassasiyeti veren şuur aynıydı. İslam'ın, ruhuna hükmettiği insanlarda gördüğümüz bu nezaket ve incelikler Muhammedi ahlakın tezahürlerindendir.

Son olarak insan ancak din sayesinde Yüce Allah'ı öğrenebilir ve O'na ibadet edebilir. Nitekim tüm varlığınıza bize bahşeden Allah'a şükretmek ahlaki bir ödevdir. Ancak insan hak din olmadan Allah'a nasıl şükredeceğini bilemez. Bu nedenle ki tarihte pagan dinler ortaya çıkmış ve insanlar şükür, dua ve ibadet gibi kutsal ritüelleri yanlış yerlerde aramışlardır. Hak din, insana nereye yöneleceğini ve yüce yaratıcısına nasıl şükredeceğini öğretirken, onu yanlış itikattan ve amelden korur. Faziletli bir ahlakın tam anlamıyla ortaya çıkması hem imanın doğru bir zeminde gelişmesi hem de dinî inancın ilahi vahye uygun bir şekilde pratiğe yansımalarıyla mümkündür.

BİR YAZI BİR ÇİZİ

Ben yalnızlığı
Gökte uçar gördüm.
Ben yalnızlığı
Garip naçar gördüm.
Ben yalnızlığı
Gelir geçer gördüm.

Cahit Külebi

Otuz Bir Yıllık Misafirliğin Ardından
Onu Nasıl Bildik:

NABİZADE NAZIM

CANAN OLPAK KOÇ

Vefat edenlerin ardından nasıl bilirdiniz sorusunu cevaplarırken dikkate alınacak ölçütlerin çeşidi vardır. Kimini yakından tanıdığımız için hakikaten iyi biliriz kimini uzaktan bilsek de iyiliğine şahitlik ederiz. Kimini ise yalnızca kul olduğu için onunla oturup kalkmasak, yiyip içmesek de hayırla uğurlarız. Her ne olursa olsun yani aradaki mesafe değişse bile cevap çoğunlukla iyi bilirdik şeklinde olur. Artık giden gitmiştir ve bir daha yalan dünyaya dönmeyecektir. Lakin gitmiş olsa bile konuşmaya devam eden, üreten birileri vardır: Elbette yazarlar ve şairler... Onların ömrünü doğum ve ölüm tarihleriyle sınırlamak çok mümkün değildir. Bazen bir külliyatla veda ederler bazen birkaç kitapla. Ama talihlerinde anılmak varsa Koca Ragıp Paşa'nın dediğı gibi "Eğer maksûd eserse mısra-ı berceste kâfidir." denilebilir. Yazdıklarıyla adları, sanları söylenir durur. İşte Nabizade Nazım da kısa denilebilecek ömrüne rağmen edebiyat tarihimizde adı anılan yazarlardan biridir.

Her ne kadar ilk köy romanı ya da uzun hikâye kabul edilen *Karabibik*'le şöhret kazanmış olsa da Nazım, şehirlidir. Üstelik İstanbul'da Nişantaşı'nda doğar. Nişantaşı'nın o zamanki hâlleri ile şimdiki karşılığı aynı mıdır bilinmez ancak yine de ayrıcalıklı bir yer olduğu aşikârdır. Ailesi ona Ahmet Nazım adını koyar. Ahmet Nazım çok küçük yaşta annesiz kalır. Babası yeniden evlenir lakin kısa bir süre sonra, henüz ilkökul çağlarındayken önce babası sonra da babasının ikinci hanımı olan üvey annesi de vefat eder. Küçük Nazım için bu kayıplarla beraber hayat biraz zorlaşır. Buna rağmen öğrenim hayatını tamamlar. Sırasıyla Tophane'de bulunan Sıbyan Mektebi'nde, Fevziye Rüştîyesi ve ardından Beşiktaş Askerî Rüştîyesi'nde okur. Askerî Rüştîye

ona yalnız diploma değil okulda görev yapan Farsça hocası Muallim Cudi sayesinde okuma, yazma hazzını da kazandırır. Ancak Ahmet Nazım edebiyatçı değil asker olmayı tercih eder. Askerlik bir ocak, ocaksa ta o zamandan bugüne yuvadır. Küçük yaşta ailesiz kalan Nazım için de böyle bir yuva lazımdır belki de. Nihayetinde topçu teğmeni olur. Askerî rütbe almaya devam etse de o, öğretmen tadına varacağı hocalığa başlar. Harp Akademisi'nin istihkâm, topografya, matematik dersleri ondan sorulur. Lakin askerî görevlerine de devam eder. Sonradan adını farklı şekilde hayat öyküsüne yerleştireceği Kaş'a arazi çizimleri yapmak için gider. İstanbul'a döndükten kısa bir süre sonra da Ayşe Naciye Hanım ile evlenir. Ancak ecel takiptedir. Henüz evliliğinin ilk yılında kemik veremi hastalığı nedeniyle rahatsızlanır ve 1893 yılında ölür. Öldüğünde otuz bir yaşındadır.

Asker olan ama edebiyatla bağına hiç koparmayan Ahmet Nazım daha çok bilinen adıyla Nabizade Nazım, edebiyat tarihlerinde ara nesil arasına konularak dönem yazarlarına göre daha kısa anlatılan biri olsa da yaptıkları ömrü kadar kısa değildir. Cüretli adımlara erkenden başlar. Tanzimat'ın Hâce-i Evvel'i Ahmet Mithat Efendi'yle tartışmaya dahi girer. 1890 yılında Ravi takma adıyla Nazım, *Tercüman-ı Hakikat*'in sayfalarında boy gösterir ve yenileşme döneminin en yeni çocuğu olan roman üzerine tartışır. Böylece yalnız fen kitaplarının yazarı olmayacağının

sinyallerini verir. Nitekim roman, hikâye, şiir yazar, yayımlar, tercüme-ler yapar. 1881'de *Ceride-i Havadis*'te tefrika edilen *Hoşnişin/Cihanda Safa Bu mudur?* adlı bir tiyatrosu yayınlanmış olsa da o şiirle güç kazanır. Çünkü dönem yenileşme devri kabul edilse de kuruldukları zemin şiir devrinin zemini, yani eskidir. Dolayısıyla o da çağdaşları gibi şiirle başlar edebiyat yolculuğuna. Muallim Naci, nasıl Mehmet Akif'i ve birçok kişiyi etkilemişse Nazım'ın ilk şiirlerine de etkisi siner. Bu etki yerini diğer edebî üstatlarla, Abdülhak Hamit ve Recaizade ile devam ettirir. Şiir Nazım'da heves değildir zira şiir ayrıca kafa yorduğu bir sanattır. *Hatıra-ı Şebab, Heves Ettim* ve *Mini Mini yahut Yine Heves* adlı üç kitap yayımlarken ön sözlerinde de şiir türünün ve kendi şairliğinin eleştirisini yapar. Türk edebiyatının "fennî şiir" tanımını Nabizade Nazım'a aittir. Şiir onun için mühimdir çünkü "Şiiriyet" adını taşıyan bir yazısında "Çocuklarımıza okutmak için bir müntehabat-ı eş'ar tertibine teşebbüs olunsun, çocuklara okutacak pek çok parçalar bulunamaz." diyecek kadar o güne kadar okuduklarından memnun değildir.

Müptedi diye tarif ettiği ve şiirleri için tevazuuyla biraz da öz eleştirisiyle eklediği çocukça hevesler benzetmeleri yanında şiir tanımını dikkat çeker. Şiir onun için "zevki okşar kavl-i âkilane"dir. Az önce dediğimiz gibi o yıllarda hâlâ eski şiir diye adlandırılan divan şiirinin etkisi modern şiirde oldukça belirgindir. Oysa Nazım,

Şinasi'nin yapmaya çalıştığı serbest şiiri savunur. Şiir için vezin, kafiye gibi unsurların zorunlu olmadığını söyler. Aksine akıl ve zevk daha mühim iki öğedir. Şairse eğitilmiş iyi bir okul mezunu olmak yanında insan doğasını da iyi bilmeli, tabiatı, coğrafyayı tanımalıdır. Felsefeden bihaber olan kişinin şair olmasını düşünemez.

Nabizade Nazım, şiir hakkında yenilikçi düşünceye katkılarına rağmen hikâyeleri ve romanıyla adından daha fazla söz ettirir günümüzde. Yukarıda da değinildiği gibi roman da şiir gibi tür olarak kafa yorduğu hatta edebî tartışmalara girdiği bir alandır. Okullarını başarıyla tamamlayan yazar, şiir yazmanın birtakım şartlarını sayarken direktiği okul bitirme kuralını romancı için de ister. Mürekkep yalamayanın elinin kalem tutacağına inanmaz. Roman yazmak isteyen kişiler için de kriterleri vardır yine. Bir defa Mekteb-i Sultani mezunu olması gereken romancı fen bilimlerini de iyi öğrenmelidir. İnsanı duygu ve bedeniyile bir bütün olarak görüyor olmanın etkisiyle olsa gerek Nazım ısrarla maddi bedenle duyguları birleştirmeye çalışır. Hayatın ve insanların ancak gezerek görerek öğrenileceğini tecrübe ettiğinden şair ve yazarlara da seyahat şartı getirir. Böylece çok okuyan mı çok gezen mi sorusu, ilk dengeli cevabını onun kuramsal tartışmalarında almış olur. Ona göre diplomalı gezenler daha iyi şair, yazar olur.

Okurgezzer Nazım'ın hikâye ve romancılığı ile ilgili kafa karışıklığı *Karabibik*'le ortaya çıkar. Kimine göre hikâye ölçülerinde olan kimine göre roman olmanın temel kurallarını ele geçirmiş bulunan *Karabibik* ilk gerçekçi köy konulu roman diye tanınmıştır. Oysa *Zehra* adını taşıyan romanı doğrudan türe hizmet eder. Fen bilimlerinin gerekliliğine vurgu yapan yazar *Zehra* romanında insan doğasını tanımış olmanın faydasını sayfalara yerleştirir. Ruh tahlilleri önemlidir. Roman kişileri yalnız fiziksel özellikleri ya da çevreleriyle kurdukları bağ ile değil duygu dünyaları ve psikolojik yapılarıyla da okura aktarılır. Bu tür anlatımlar Servet-i Fünun romanlarıyla zirveye taşınacaktır. Fakat Nazım, ileri bir adımla başlangıç yapar, kalıtımı devreye sokar ve insan psikolojisinin değer gördüğü ilk esere imza atar. Tarif ettiği, ideal yazarı tanımladığı şekliyle eserini kurgular. Dikkati o kadar yüksektir ki roman kişilerinin mesleklerinin terimlerini bile araştırır, hatta bir süre ele aldığı meslek mensuplarıyla vakit geçirir ve romanında kullanır. Bu kadar dikkatli bir kalemin romana devam etmemesi bugünün okuru için kayıp denilebilir. Neyse ki hikâyeleri vardır. Roman ve hikâyelerinde Victor Hugo, Alexandre Dumas, Alfred de Musset gibi Batılı yazarlardan yaptığı tercümelerin etkisi ayrıca araştırılmalıdır.

Nabizade'nin hikâyelerinden ikisi klasik kısa hikâyedir. Uzun hikâyeleri ise roman ile hikâye arasındır. Yayın yıllarına göre *Yadigârlarım*, *Bir Hatıra*, *Zavallı Kız*, *Sevda*, *Hâlâ Güzel*, *Karabi-*

bik, *Haspa*, *Seyyie-i Tesamüh* adlarını taşıyan uzun hikâyelerinde hatıralarından, gözlemlerinden, arkadaşlarının anlattıklarından ve gezilerinden faydalanmıştır. O yıllarda dünya edebiyatının önemli eserlerinde romantik bir duygu, natüralist bakış, realist etki hâkim olduğundan yazar da eserlerinde bunları kullanır. Her ne kadar *Zehra*'da varoluşun psikolojik derinliğine dalıp kişilerin olumsuz yanlarını gösterse de bazı kurgularında, özellikle doğanın en güzel hâlleri anlatılır. Fenle bağını kuvvetli tutan Nabizade, uzun hikâyelerinin her birini deney ortamına çevirir. Fatma Aliye ve Ahmet Mithat nasıl ki hayal ve hakikati bir romanda karşılaştırmış ve hakikatin çarpıcı yönünün altını çizmişse Nazım da *Sevda* hikâyesinde romantik okurların düştüğü yanlış vurgular. Yine erken yaşta evliliğin sakıncaları gibi toplumsal sorun oluşturacak konular da meselesidir yazarın. Zaten yazar kız çocukların eğitime ayrıca önem verir. *Hanım Kızlara* adlı eserinin iç kapağında doğrudan "Her aklı başında olanın müsellemidir ki kızların terbiyesi nakıs olursa medeniyetin -ki burada istirahat-ı cemiyet maksuttur- husul-i kemali mümkün değildir." cümlesiyle maksadını belli eder. Bütün bu alt başlıklarla kurgulanan hikâyelerinin arasında en tanınmış olan yukarıda söylendiği gibi *Karabibik* adlı uzun hikâyesidir. Zaman zaman basit kurgusu, gerçekliğe uymayan taraflarıyla eleştirilse de *Karabibik* ön sözyle iddialıdır. Ön sözde eserin realist, natüralist anlayışı düşünerek, yazarın duygularını katmadan, okura yalnızca olanı

göstermenin önemi dikkate alınarak yazılacağı söylenir. Zaten romancının görevi de yazara göre budur. Arazi ölçümü için gittiği Kaş'ın bir köyünü kurguladığı düşünülen eserde Anadolu insanı oldukça sade fakat biraz da kaba anlatılır. Her ne kadar Ahmet Mithat'ın el altından müdahalesiyle engellenmiş olsa bile ansiklopedi yazmaya çalışan bir yazarın elinden çıkan *Karabibik* için, planlanan ansiklopedinin bir maddesi bile denilebilir.

Bunca tanım, tarif, iddia sonrası tekrar sormak lazım şimdi, nasıl bilirdiniz mezarı Karacaahmet Mezarlığı'nda Miskinler Tekkesi'nden Saraçlar Çeşmesi'ne inen yol üzerinde olan ve yalnızca otuz bir yıl bu dünyada misafir olarak kalan Nabizade Nazım'ı?

BİR KİTAP

İnsan Ne İle Yaşar?

Tolstoy, öykülerinde insani duyguları etkili örneklerle birleştirir ve ustalıkla aktarır. O, insanın özünde iyi olduğuna ve koşullar neyi gerektirirse gerektirsin, tercihlerinin her zaman iyilik yönünde olması gerektiğine dikkat çeker. Bu düşünceyi vurgulamak için ihtiras, kıskançlık, bencillik, açgözlülük ve ön yargı gibi duyguların beslediği olumsuz yaşantılardan örnekler verir. Öte yandan insanın sabırlı, kabullenici ve affedici yönlerine de değinir. Sürükleyici altı öyküden oluşan *İnsan Ne İle Yaşar?*, içtenlikli ve akıcı bir dile sahiptir. Hemen her yaş grubundan okuyucunun kendini bulabileceği ve öğrendiklerini hayatına katabileceği bu kitabın sayfaları arasında dolaşırken asla yabancılık çekmezsiniz. *İnsan Ne İle Yaşar?*, kitapçı raflarında sıkça rastlayabileceğiniz popülerlikte bir eserdir.

BİR DEĞER

Vefa

İnsana en çok yakışan değer olan "vefa", insanlarla ilişkilerimizde sürdürülebilirliğin ve kültürel sürekliliğimizin ön koşuludur. Çünkü sadece insanlık hamurunda "vefakârlık" olan kişiler arasındaki hukuk kalıcı ve sahicidir. Aksi yöndeki birliktelikler ise "birleştirici" olmadığı, anlık çıkar ve haz temelli alışverişlerden ibaret olduğu için gelip geçicidir. "Vefa", yakın ve uzak çevremizdeki insanlarla birlikte geçmişin hafızasında biriktirdiklerimizi, bilerek ve isteyerek geleceğe taşımayı; sakladıklarımızın hatırasına saygı duymayı ve onlara sınımsız bağlanıp gereğince yâd etmeyi gerektirir. Bu özelliğiyle o, kültürel hafızamızın birleştirici halkası ve değerlerimizin taşıyıcısıdır. Bize düşen ise bu eşsiz değere sahip çıkıp bu değerlerin kuşaklar arasında aktarılmasına katkıda bulunmaktır. Vefakârlık zincirinin değerli halkası olabilenlere ne mutlu!

ÜÇ TAVSİYE İHSAN ÇAPCIOĞLU

BİR KONU

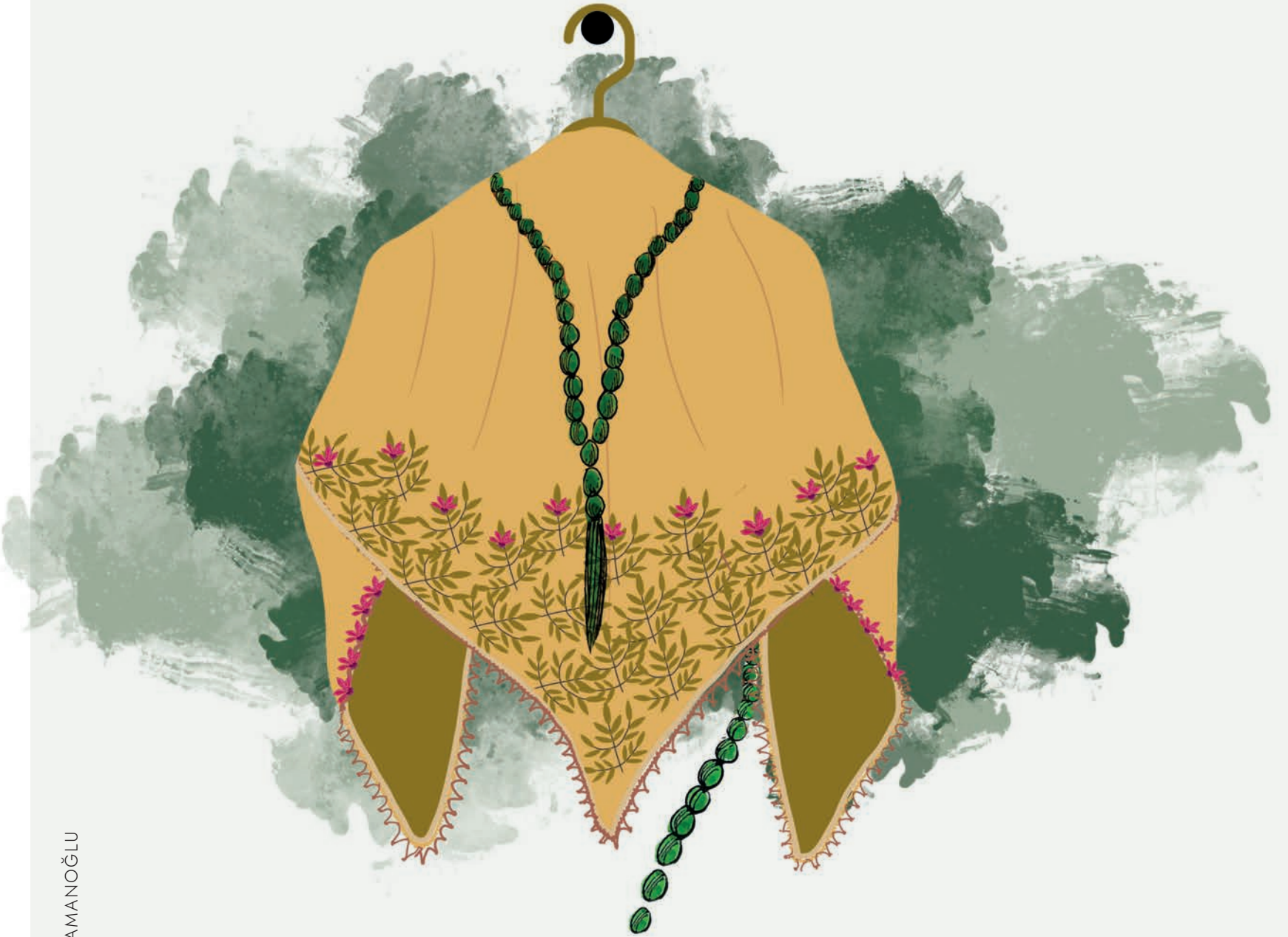

Aile

Aile benlik, kişilik ve kimliğimizin şekillenmesinde en önemli iki dönemi oluşturan çocukluk ve gençlik yıllarımıza ev sahipliği yapar. İnsanın gelişimi açısından bu yıllar, karakteri üzerinde derin ve kalıcı izler bırakan dönüm noktaları ile doludur. Bu yıllarda öğrendiğimiz her bilgi, edindiğimiz her tecrübe sonraki yıllara olumlu ya da olumsuz kayıtlar olarak aktarılır. Karakterimiz büyük oranda ilk altı yılda şekillenir ve hayatımızın sonraki yıllarına yön verecek olan güçlü çevresel etkiler, aile üyelerimiz tarafından kişiliğimize âdeta nakşedilir. Hızla dijitalleşen dünyada hiçbir şeyin ailedeki huzurun yerini tutamayacağını bilmeli ve aile fertlerine verdiğimiz değeri yüceltmeye devam etmeliyiz.

BİR TESBİH HİKÂYESİ

rabia karzan

O güler yüzlü ninemin kokusu sarmış her yanı. Sevgiyle karışılması ve tek tek kucaklaması bizi. Beş yıl olmuştur gelmeyeli. Gelmedim ve gelmek zorunda kaldığım gün, o güler yüzü hüznle uğurladığımız gün oldu. Üzgünüm ama geçen geçti. Erteleyenler kaybetti. Sağlığında getirtmeyen neşe ve vefa, öldükten sonra uğratmaz diyerek son bir kez evi detaylıca gezmek istedim. Adım adım irdeleyip sineme çekmek...

Ninem hiç söylenmezdi. Dedem sağ iken onu o kadar üzerdi de, bir kere cevap vermişliğini bilen yoktu. Bir işi bitince koşturur diğer işine giderdi. Evde sıkıntı çıksa bağda bahçede bir şey olsa kendi halletmeye çalışırdı. E dedeme söylesene, derdik; “Deden yorgundur ses etmeyin.” derdi. Sanki kendi yorgun değildi. Ama o işi aş etmiş kendine. Böyle işler ona iş görünmezdi ki. İş dediğin yolmadır, hasattır yani. Bu gidip gelmeler ne ki...

Ben birkaç gün fazla kalsam yanında yorgunluktan dökülürdüm. O yine cıvıl cıvıl, dipdiri. Çokça çekmiş dedemin ailesinden. Eskilerde çok olurmuş böyle şeyler. Öyle kendince hiç anlatmazdı. Konu başka bir yerden açılınca lafı geçerdi. İşin garibi dedemin ailesi ile olan biteni de dedeme hiç demez imiş. Nedeni ne olsun, dedem pek içli imiş de, üzülürmüş. E sen nesin be kadın! Ama bakmayın, böyle böyle dedemin biriciği olmuş, kıymeti bilinmiş. Eee söylenmeyen kadın sevilmez mi?

Her şey bir yana ben ninemi bakış açısı ile severim. Okul okumuşluğu yok, nerde... O zamanlar okul bile yok ki köylerde doğru düzgün, kaldı

ki kızlar okusun. Ama ninem hocaların evine oyun moyun bahane eder gider öğrenirmiş. Okumayı öğrenince de o ona yetmiş. Düve çobanlığından hindi çobanlığına, koyunları otlatmadan atları sulamaya derken orada burada dolanırmış ya, ekmek çıkısına hep Kur'an'ını da koyarmış. Doğayı okumayı öğrenmiş. Baktığını görmüş, gördüğünü bilmiş. Her şeyde o ilk bildiği şeyi aramış, nitekim bulmuş; Rabbini. Öyle prensipli ve azimli idi ki Kur'an'ını okumadan evden çıkmazdı. Ama zamanla gözleri görmedi. Yine de o Kur'an'ını açar sayfalara bakar dakikalarca vakit geçirirdi. Kur'an'a bakmanın sevabını duymuş ya, yetmiş bu bilgi ona. Bazen cami hocası vaaz ederken sesi dışarı verirdi. Alırdı kirmanını koşarak gelir hemen köşeye kururdu. Bir yandan kirman ile yün eğirir, bir yandan da dinlerdi hocayı. Öğrendiğini çoluk çocuğu toplar, anlatırdı.

Bir de bir tespihi vardı. Dedem kendisi toplayıp kurutup tek tek dizerek yapıp vermiş o tespihi nineme. Ne kadar mühim bir hediye. Ninem için düğün bayram sanki. Bugün biz büyük şeyleri gerekli görüp küçük şeylerle mutlu olamıyoruz. Ah alışmışlık, en büyük nankörlüğü içine saran süslü bir kapsın sen! Bugün işte o tespihi gördüm duvarda. Ninem hep cebinde taşırdı. İç cebinde. Çıkarırken sevgi ile bakar sürekli zikrederdi. Çok eskimişti. Yeni nice tespihler getirdik ama biz işin madde yönüne odaklanıp o tespihi hor görürken; ninem gün geçtikçe kıymetlenen nadide bir eser gibi ihtimam gösterdi ona. Nitekim hakkı idi. Dedemi kaybettikten sonra en çok tespihine sarıldı.

Bir gün yine tespih çekerken aniden bir yere gitmek zorunda kaldı. Elime tutuşturup “Sen devam et.” diye kaldığı yeri de gösterdi. Ne devam edeyim, neyi devam edeyim bilmiyorum ki. Ben de kaldığı yeri sayayım da ne ise çektiği gelince devam eder dedim. Sayarken ne fark edeyim, meğer tespihin taneleri eksik imiş. İçim sızladı. Onca ibadet, dedim. Ninem gelince ‘Ah nine...’ diye başladım anlatmaya. Sonunda “Demek dedem eksik dizmiş.” dedim. Şöyle bir baktı bana, “Sus evlat, zan etme. Sen diyeceksin ki, taneler kopmuştur. Vele ki demirden olsun. Yine de kimseden şüphe etme. Bak ölmüş gitmiş adam, helallik de alamazsın.” Öyle bir paylayışı vardı ki beni, “iyilik ederken azar yedik.” diye söylenip gittim yanından. Şimdi düşünüyorum da, ninem nasıl da mühim bir mevzuyu ilke edinmiş kendine. Demir olsa kopmuştur, kırılmıştır de, ama dedem eksik yapmış, deyip zan etme! Hayır, desem ne olur, kötü bir şey değil ki unutmuş olamaz mı, yanlış saymış olamaz mı? Olsa da sen zan etme, sen hep hüsnü zan et diyor ninem, hep güzel düşün. Ah nineciğim dedem Hasan sen de Hüsnüye olarak ne kadar güzel bir hayat bıraktınız bizlere.

İşte o tespihi aldım yanıma. Ninemin evinden bir onu götürmek istedim. O huzuru hissetmek ve gördükçe anmak adına. Eve gidince nice sonra aklıma geldi yine çantamdan çıkardım. Bu sefer onunla zikredeyim istedim. Sonra da o anı canlandı aklımda. Astım duvara. Sen bana hüsnü hatırlat, güzelliği, Hasan'ı ve Hüsnüye'yi. Az ile güzelleşebilmeyi, vefayı ve yine güzel zannı.

HAKİKATİN BİRLİĞİ VE HAKİKATİ ANLAMAYA GİDEN YOLLARIN ÇOKLUĞU ÜZERİNE

ÇİZİM ŞULE YAVUZER

Düşünce tarihinin önde gelen filozoflarından Zenon (Xenocrates), bir gün öğrencilerinden biriyle müzakerelerde bulunuyormuş. Ve o ne derse öğrencisi sürekli onaylıyormuş. Filozofun sabrı tükenmiş ve bağırarak: “Hiç olmazsa bir kere itiraz et, başka bir fikir söyle de iki kişi olduğumuzu anlayayım; anlayıp, ayırtırayım.”

Çünkü filozof için anlamak, haberdar olmak, mukayese etmek ya da paylaşılan fikirlerle ters düşmek önemlidir. Örneğin ilk Müslüman filozof diye bildiğimiz Kindi (796-866) felsefeyi hakikatin bilgisi olarak tanımlar ve bu bilgilenme sürecinden haberdar eden herkese şükran duyulması gerektiğini söyler. Çünkü âlimler, düşünce ürünlerine bizleri de ortak ederler, gerçeğe ulaşmak için yazdıkları eserleri okuyarak biz de onlarla yoldaşlık ederiz. Mevcut bilgi birikimimize ters düşen fikirlere sahip olanların bulunması hakikatin güzelliğini benimsememize engel teşkil etmez. Biz mukayeseli incelemelerle insanlığın fikrî birikimini hikmet geleneğini

inceleriz, ondan uzak duramayız, müstağni olamayız ama kendi müstakilligimizi sağlayabiliriz.

Hakikatin Kıvılcımları Fikirlerin Çarpışmasından Çıkar

Müslüman âlimlerin farklı düşünceleri rahmettir. Peygamberimizin Muaz b. Cebel hadisinde belirttiği üzere her dönemde temel ilkelere, önermelerden hareketle yaşanan sorunlara çözüm önerileri üretme (icthâat) etkinliğine teşvik vardır. Üretilen sonuçlarda isabet olunursa (musavvibun) iki sevap; isabet olunmazsa (muhattiun) bir sevap verileceğinin söylenilmesi aslında sürekli tefekkür etmeye, mukayeseli ve eleştirel okumalara teşvik içindir. Dolayısıyla fikrî ve fıkhi akımlar yani öğretiler ya da mezhepler, “Hakikat”e gidilen yolların farklılaşması gibidir.

“Hakikat”ın farklı zaman ve mekânlarda farklı dillerdeki izdüşümlerini okumak, anlamak, yorumlamak ve hayata geçirmek için İslam düşünce tarihini mukayeseli okumak son derece önemlidir. Düşünürlerimizin fikirlerini bir nevi “düşünce pazarı” olarak görüp, Müslümanların yaşadığı coğrafyalarda Tanrı-evren-insan irtibatını nasıl kurduklarını araştırıp incelemek, fikrî ve fıkhi akımları iyilik ve güzellikte yarışan öğretiler olarak görmek demektir. Bu konuyu

İslam felsefesi bağlamında düşünürsek Meşşai, İshraki, Ekberi (vahdet-i vücud ve vahdeti şühud) geleneklerden bahsetmek mümkündür. Hakikatin kıvılcımları fikirlerin çarpışmasından çıkar denilmesi bu açıdan önemlidir.

İnsan Doğası ve Hakikati Anlama Tarzlarındaki Farklılıklar

Endülüslü hekim, hâkim ve filozof İbn Rüşd (1126-1198) felsefe ve din uyumuna değindiği *Faslu'l-Makal* adlı eserine ek nitelikte olan *el-Keşf an Menahici'l-edille* adlı risalesinde bu hususu kısaca analiz eder ve şöyle der: Tanrı'yı ve yarattıklarını bilmekten ibaret olan mutluluğa ulaştıran Muhammedi şeriat yani din, haktır ama bu hususu bilme ve doğrulama konusunda herkes farklıdır. Çünkü insanların fıtratları, aldıkları eğitim ve anlayış kapasiteleri de farklıdır. Filozoflar yakini bilgi (burhan) ile ikna olurken, kelimciler cedeli (diyalektik) bilgi, halk ise güzel sözler (hitabet/retorik) ile gerçekliği tasdik ederler. (M. Uyanık, A. Akyol, *İslam Felsefesi: Tenkid Dönemi*, Ankara: Elis Yayınevi, 2018: 44)

Bu nedenle insanları burhani yöntemlerle ulaşılan hikemî bilgiye rasyonel yani akla ve mantığa uygun güzel fikirler ile davet edip, onlarla en güzel şekilde müzakere etmek

gerekir. “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et; onlarla en güzel yöntemle tartış (mücadele et).” (*Nahl*, 16/125.) ayetini bu şekilde yorumlamak mümkündür. Peki, bunu tutarlı, makul ve ikna edici bir şekilde nasıl yapacağız? İşte burada mantık disiplini devreye girer. Çünkü felsefenin amacı insanı mutlu kılacak bilgilere ulaştırmakken mantığın amacı da miftahu's-saade yani insana mutluluğun anahtarını vermektir. Bu açıdan Farabi, *İlimlerin Sayımı* adlı eserine dil-lisan ve mantık analiziyle başlar. Burhan, cedel (diyalektik), hitabet ve şiir üzerinde durarak, safsatadan kaçınma yollarını müzakere eder. Bu husus, günümüzde baskın olan söylem biçimlerinin toplum ve kültürü belirlerken, toplum ve kültürün de söylemi belirlediğinin farkında olunması “eleştirel bilinç” sahibi olmaya çalışılması açısından önemlidir.

Rabbimizin Yoluna Hikemî Sözlerle Davet Etmenin Mantıksal Yöntemleri

İnsanlık düşünce tarihinde mualim-i sani yani ikinci öğretmen olarak bilinen Farabi'ye göre mantık, hakikate ulaşmada bir araç olmanın yanı sıra ayrı bir ilim dalıdır. Bu açıdan tasavvur ve tasdik diye ikiye ayrılır. Tasavvur, kavramlara, terimlere tasdik, hükümlere ve

**Biz mukayeseli
incelemelerle insanlığın
fıkrî birikimini hikmet
geleneğini inceleriz,
ondan uzak duramayız,
müstağni olamayız ama
kendi müstakilliğimizi
sağlayabiliriz.**

önermelere aittir. Karar alma ve uygulamada doğru yargıya ulaşma ise bunun hukuk ve siyasetle ilgili boyutudur.

Biraz önce insan doğasının farklılıklarından ve bu farklılıkların kavrama yeteneğine etkisinden bahsetmiştik. İnsanların kavrama yeteneğindeki farklılıklara rağmen hikemi bilgiye ulaşmak ancak mantık disiplini sayesinde olur. Bu aynı zamanda insanlara Rabbimizin yolunu tutarlı ve ikna edici bir şekilde sunmaktır. Çünkü mantık, beşeri hayata dair bütün söylem türlerinin analiz edilmesini ve bunların içinden tutarlı olanların tercihini sağlar.

Dil, düşünce, söylem arasındaki ilişkinin doğru kurulabilmesi ve aktarılabilmesi için iç ve konuşmanın yani tasavvur ve tasdiğin hatasız ve doğru yapılması şarttır. Bu çerçevede yukarıda bahsettiğimiz yöntemlerden retorikte yani hitabette, temsili kıyas (analoji) temel alındığı için hata ve doğru oranı eşittir. Bu nedenle dikkatli olmak gerekir.

Yine sofist söylemdeki hata payı da fazla olduğu için aynı şekilde bunda da dikkatli davranmak gerekir. Ceditli/diyalektik yöntemde doğruluk payı daha fazladır; ama burada da her durum kendi önermelerini tutarlı görme çabası içindedir. Hakkı aramaktan ziyade mutlak zafer elde etmeyi hedeflediği için meşhur ve/ya güçlü zan ifade eden sözleri kullanmak üzerine kuruludur. Bu her durumda “gerekli bir öteki” oluşturur, varoluşunu anlamlandırmak için karşıtıklardan beslenir.

Oysa felsefe, karşıtıkları mukayeseli ve eleştirel bir şekilde inceleyerek gerekli bir öteki olmaktan çıkma çabasıdır. Bu bağlamda diyalektik yöntemin mutlaklaştırıcı ve ötekileştirici dilinin ortaya çıkardığı sorunları yakini bilgi yani burhan ile aşmayı dener. Burhan da yöntem öncelenir; çünkü öncüller/önermeler kesindir, sonuç da kesin ve doğru olur. Nitekim burhan kesin ve zorunlu bilginin ilke ve kurallarını verdiği için mantığın esasını oluşturur, o kadar ki bu ilmin aksini söylemek mümkün olmaz. (Farabi, *İlimlerin Sayımı*, metin ve çeviri: M. Uyanık-A. Akyol, Ankara: Elis Yayınevi 2019: 110) Bu açıdan mantık ilminin epistemolojik olarak değerlendirmesini yaparsak, Farabi’nin “hakikat mektebi” ve bununla ilgili bilgileri getirenlerin incelenmesine dair yönteminin temel unsurlarını da yakalamış oluruz.

1 Ömür dediğin...

Ümit ve korku arasında sayılı gündür.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Ailem, edebiyat, şükür.

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Annemin biraz da misafirlere kalsın deyip sakladığı meyvelerin kokusu.

4 Akademisyen olmasaydınız ne olmak isterdiniz?

Hukukçu olabilirdim. Ama şiir yine olurdu.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Dede Korkut'un Deli Dumrul'u. İrade ve teslimiyet sınavı; can ve canan sınavı; bilincin yeniden inşasıdır.

6 Özlemek deyince aklınıza gelen şeyler?

Annem, babam, güzel olan ve geçen her şey...

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?...

Lisede elektrik teknisyenliği okuduktan sonra işe girmekten vazgeçip üniversite eğitime devam kararı.

8 Mevsimlerden hangisi?

İlki ve sonu ile bahar.

9 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

Peygamberimizin, Allah'ın dinine çağırdığı bir kul da ben olmak isterdim.

10 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru?

İnsan, neden arızalarıyla başa çıkamıyor?

11 Kederlendiğinizde yaptığınız şey?

İçe çekilmek, dua etmek ve türkü söylemek.

12 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?

Hiçbir şeyi rafa kaldıramadım ama vehimlerim kalsın isterdim.

13 Rol modelim dediğiniz kişi?

Sakin, mutmain ve yardımsever kişiler.

14 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Dostlarımla iletişimimi sürekli ve canlı kılamamak.

15 Ruhunuz nereli?

Her şiirime ruh yurdumun bir kokusunun, gölgesinin düştüğünü hissediyorum ama mücessem bir vatana ulaştım diyemem. Yola girme nasibimiz Maraş olmuş.

16 Geçerken gördükleriniz?

Ailen için çalışıp didinmek, çocuklarının mürüvvetini görmek, inanç ve sevgide kalabilmek için direnmek.

17 Bir notunuz var mı?

Sağlık ve esenlik olsun. "Geçerken" iz düşürenlerden olmak ne güzel olurdu!

KALKANDELEN'DEN GEÇERKEN

ALİ IŞIK

Dağların arasından ilerleyip Üsküp'ten sonra kırk kilometrelik kısa bir yolculuğun ardından Kalkandelen'e ulaşıyoruz. Kalkandelen, Şar Dağı eteklerine ve Pena Nehri kenarına kurulmuş, Kuzey Makedonya'nın Üsküp ve Manastır'dan sonra üçüncü büyük şehri. Türkler Kalkandelen, Arnavutlar ise Tetova adını kullanıyor.

Alaca Camii'nden önce Harabati Baba Tekkesi'ne gidiyoruz. Yaklaşık yirmi yıl otel olarak kullanılan tekke, Makedonya'nın bağımsızlığının ardından Bektaşilerin girişimiyle tekrar tekkeye çevrilmiş. 18. yüzyılda inşa edilen Harabati Baba Tekkesi (Arabati Baba Tekkesi) Kuzey Makedonya Bektaşilerinin merkezi konumunda. Sersem Ali Baba Dergâhı olarak da anılıyor. Tekke, yirmi altı bin metrekairelik alana kurulan külliye, üç metre yüksekliğinde mazgallı duvarlarla çevrili. Yemyeşil bir bahçeye sahip. Külliyenin ortasındaki çeşmeye doğru yürürken, yan yana duran tavanı ahşap oyma göbek süslemeli şadırvan ve çardağın önünde, bize mihmandarlık yapan Cumali Bey, tekkenin tarihiyle ilgili uzun uzun bilgi veriyor. Şadırvanın kapısında "Ya müfettihal ebvâb, iftah lenâ hayral bab...", "Ey kapıları açan Allah'ım bize hayır kapıları aç..." yazıyor. Yanımıza gelen iki kişi

aralarında tekkenin renkli, güzel, fakat kokusuz bir yapma çiçeğe benzediğini konuşuyor. Tekkeye veda edip Alaca Camii'nin yolunu tutuyoruz.

Alaca Camii, Kalkandelen'i boydan boya ikiye bölen ana cadde üzerinde yer alıyor. Paşa Camii, Boyalı Camii ve Renkli Camii olarak da anılıyor. Dönem camilerinin çoğu bir sultan, bey, paşanın mali desteği ile yapılırken Alaca Camii'ni, 1438 yılında Hurşide ve Mensure isimli iki kız kardeş Mimar İshak Bey'e yaptırıyorlar. Geçirdiği yangının ardından camiyi Abdurrahman Paşa 1833'te yeniden inşa ettiriyor. Camiye adını veren alacalık, duvarlarındaki renklilikten kaynaklanıyor. Alaca Camii'nde seramik süslemelerin aksine canlı renklerde gül, karanfil, lale, sümbül, zerrin gibi bahçe çiçek desenleri, bitkisel motifler, manzara ve bina tasvirleri görülüyor. Camideki süslemeler için otuz binden fazla yumurta kullanıldığı söyleniyor. Duvarların dış kısmında İstanbul ve Osmanlı Dönemi'nin diğer şehirleri ile Mekke manzaralı resim dekorasyonu var. Caminin bahçesinde şadırvan ve kız kardeşlerin mezarlarının bulunduğu sekiz köşeli bir türbe bulunuyor. Harabati Baba Tekkesi'nde olduğu gibi Alaca Camii'nin şadırvanına da asılmış temiz havluları görüyoruz. Makedonya'nın birçok camisinin

şadırvanına bu havlulardan asılmış. Havluların her gün kadınlar tarafından temizleriyle değiştirildiğini öğreniyoruz.

Caminin hemen yanına inşa edilen Molla Mahmud Efendi Aslani'nin öğrencilerine Kur'an eğitimi verdiği ve hafız yetiştirdiği kurs binasına geçiyoruz. Yolculuğumuz derinleşmeye başlıyor. Mahmud Efendi, sıraya girmiş öğrencilerinin derslerini dinliyor. Selam verip müsaade istiyoruz. Bizi memnuniyetle kabul ediyor. Öğrencilerine derslerini biraz daha tekrar etmelerini söylüyor.

Molla Mahmud Aslani, 1932 yılında Makedonya'nın Kalkandelen şehrine bağlı Çiflik köyünde doğmuş bir muallim. 1967 yılından vefat ettiği güne kadar Alaca Camii'nde talebe ve hafız yetiştirmiş. Bölgede Molla Mahmud olarak tanınıyor. Molla Mahmud Aslan, 89 yaşında vefat edene kadar uzun yıllar boyunca sabah namazından önce başlayıp yatsı namazına kadar talebe ve hafız yetiştirmekle meşgul olmuş. Sadece yılda iki gün derslere ara verirmiş. Ramazan ve Kurban Bayramlarının ilk günlerinde. Hoca onlarca ödül almış. 2012 yılında Suudi Arabistan Kralı Abdullah tarafından Kur'an-ı Kerim öğretene, hafız ve çok sayıda talebe yetiştiren en başarılı şahıslara

verilen dünyanın en iyi hafız yetiştirme hocası ödülünü almış.

Müsaade isteyerek merak ettiğimiz soruları hocaya sorduk, o da içtenlikle cevapladı.

Hocam ilk derslerinizi nerede ve hangi hocalardan aldınız?

İlk dinî dersleri, 1950'li yıllarda Çiflik köyünde Molla Tahir ile Molla Beqir'den aldım. Komünizm olduğu için devletten kaçarak saklanarak çok zor şartlarda ders alabiliyorduk. Hocalarımız kitapsız, sadece ezberden (elif cüzünü gösteriyor) dersler verebiliyorlardı. Şunu hatırlıyorum; İkinci Dünya Savaşı döneminde sarf ve nahivi öğrenmek için Merov köyünde Molla Tahir hocaya gitmek üzere kar kış demeden günde dört saat yürüyordum. Bu üç yıl böyle sürdü. Askerlik görevimi bitirdikten sonra 1954 yılında Novosela adlı bir köyde imamlığa başladım ve dokuz yıl imam olarak görev yaptım. Fakat o zaman imamlık yapabilmek için icazetnamen olması şarttı. Bu icazetnameyi almak için sınava hazırlandım. O vakitler Makedonya Diyanet İşleri Başkanı, Sayın Hacı Bedri'ydi. Kendisi o sınavın jüri başkanıydı. Sınavda sadece dinî sorular sorulmuyordu. Fen bilimleri alanından da sorular vardı. Allah'a hamdolsun icazeti alabildik ve göreve başladık elhamdülillah.

Hocam oldukça zor dönemlerde meşakkatli bir görevi yerine getirdiniz. Sizi bu işleri yapmaya iten şey ne oldu?

Zor dönemde hocalardan ilk dersleri aldım. Novosela'da dokuz yıl imamlık yaptıktan sonra 1967 yılında Kalkandelen'de Alaca Camii'nde muallim olarak işe başladım ve o zamandan beri bu işi yapıyorum. Allah'ın yardımıyla takriben bu işi elli beş yıldır yapmaktayım. İlk yıllarda devlet talebe yetiştirmemize hiç izin vermiyordu. Talebe yetiştirmek çok zordu, sonra devlet ebeveynlerden "çocuğu hocada okutma izni" gibi bir izin kâğıdı almayı şart koydu. Neyse ki zor da olsa biraz izin verdi. Ama devlet, talebelerin kitap (elif cüzü) taşımalarına izin vermiyordu.

Ağızdan ezber okumaya başladık, tabii öğrenciler için bu durum çok zordu. Birkaç yıl sonra biz devletin st makamlarına bir dilekçe yazarak dedik ki bizim dinimizde sadece ezberden okuma olmaz, kitap da lazım. Bu şekilde yazıp gönderdik ve Allah’a çok Şükür olumlu cevap aldık. Elif cz kitaplarıyla çalışmaya başlayabildik ama bu sefer de talebeleri sadece hafta sonları okutabilirsiniz, dediler. Sonra rejim giderek etkisini kaybetti. Biz de artık her gün talebeleri okutmaya başladık, çok Şükür.

Hayatınızı bu işe vakfettiğiniz herkesin malumu. Bazen bu işi bırakıp dinlenmek aklınızdan geçmiyor mu? Mesela hiç tatil yapar mısınız?

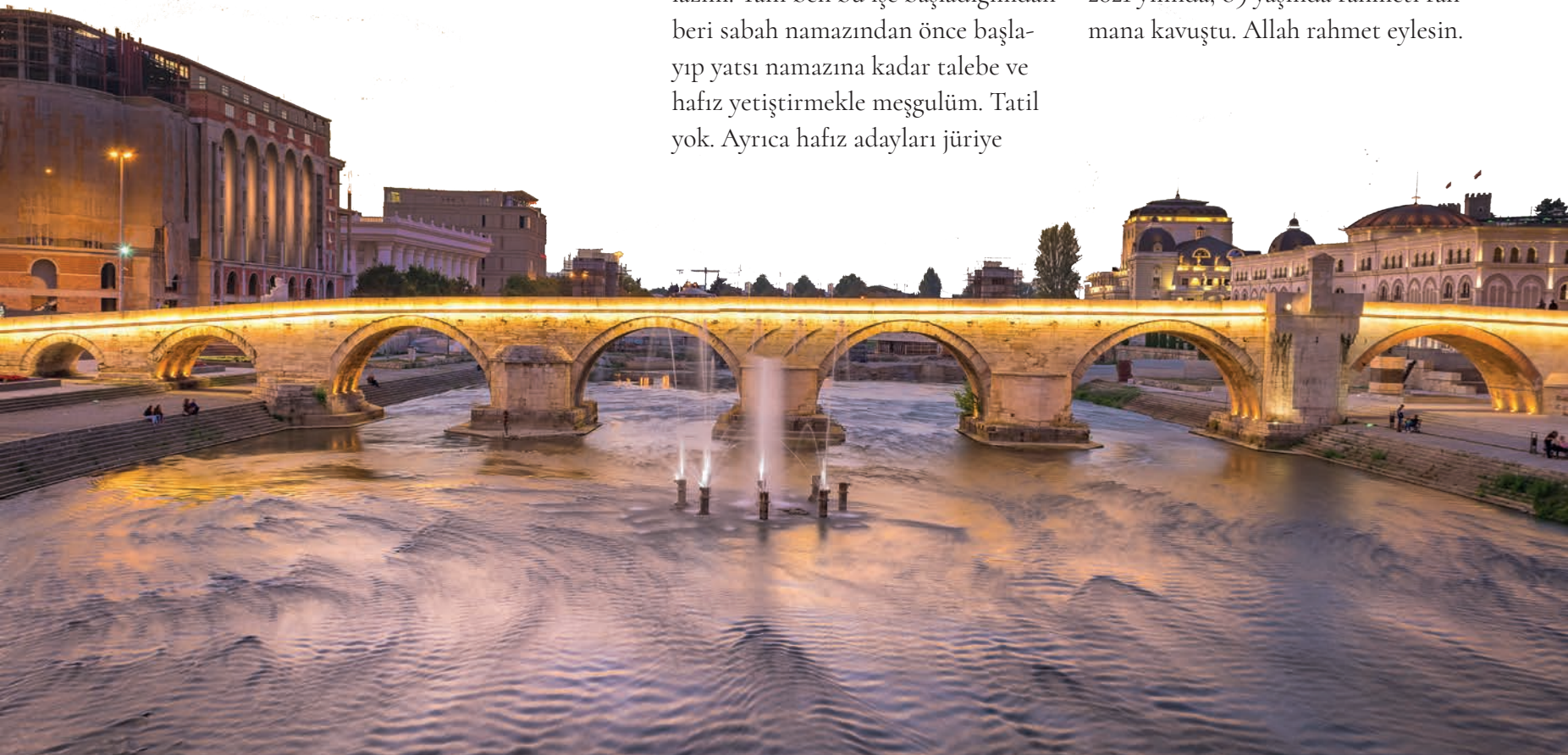
Hayır, benim tatilim yoktur. Hayatımda hiç tatil yapmadım. Talebelere de sadece Ramazan ve Kurban Bayramlarının ilk günleri tatil için izin veriyorum, başka tatil yok. Tatille olmaz bu iş. Okumamız, çalışmamız lazım. Yani ben bu işe başladığımdan beri sabah namazından önce başlayıp yatsı namazına kadar talebe ve hafız yetiştirmekle meşgulüm. Tatil yok. Ayrıca hafız adayları jüriye

ıkmadan önce daha yoğun çalışıyoruz ve gecenin geç saatlerine kadar talebelerin dersini dinliyoruz. Bazen camide kaldığımız oluyor.

Bugüne kadar kaç ğrenci, hafız, talebe yetiştirdiniz?

Şimdiye kadar 170’i aşkın hafız yetiştirdim Allah’ın izniyle. 300’den fazla talebe birkaç cz ezberleyip hafız olmadan ayrıldılar. 25 yıl önce en geç talebem yedi yaşına girmeden hafız olmuştu. Yani okula başlamadan önce hafızlığını bitirmişti. Bu Allah’ın büyük bir nimetidir.

Molla Mahmud Hoca ile konuşmamız uzun sürdü. Öğrencileri bekletmenin verdiği ağırlık olmasaydı onu çok daha fazla dinleyebilirdik. Ama ğrencileri onu bekliyordu. Çok teşekkür ettik. “Allah’a emanet olun, dostlara selam söyleyin.” diyerek uğurladı bizi. Kalkandelen’in kalbiyle tanışma ve onu dinleme imkânına kavuştuğumuzu biliyorduk. Hoca 2021 yılında, 89 yaşında rahmeti rahmana kavuştu. Allah rahmet eylesin.

Ebu'l Hasan eş-Şüştî*

Arapçadan Çeviren: Muhammed Revaha Zor

ZAHİR VE BÂTİN

Ey zahir görünen ki! Gizlendiğinde,
 Bâtın olan gizlendi, görüldüğünde,
 Göründün de korkmadın, hiç kimseden,
 Kayboldun da görünmedin, herkese,
 İşte sen o bir olansın, eşi benzeri olmayan,
 Bir ikincisi yok, gözler şahit,
 Bir'den üstün de yoktur, kaynağının her şeyin,
 Sözüme kulak ver, nasihat olarak al,
 Her kime işit der isen, işiten sensin,
 Zira söyleyen de sen, işiten de sen,
 Ne kaçırdığını bilmezsin, Ne zaman gelir?
 O bir olan Allah'tır, bir başkası değil,
 Daha sonra benim gibisi yoktur, Bir ve ben,
 Hakkımdır boşluk, hakkım itaat,
 Boşluğu bırakırsan, bulursun bizi,
 Nefsini arındır, ya da güzelleştir,
 Zira göreceksin kalp gözünle, anlamını ilmin,
 De bana şeytan kimdir? Melek kim? Veya
 Âdem ve Havva, ya da felek?
 De bana kurtulan kimdir? Helak olan kim?
 Güneş'e, Ay'a secde eden kim?
 Ya da ateşe, puta tapan kim?
 Akil olan anlar, seçkin olur,
 Okur ve öğrenir, fakih olur,
 Hak yol bilir, salık olur,
 Manayı anlayan, ne için bekler,
 İki varlık arasından sıyrılır da, nura kavuşur.

B a ş k a
S e s l e r

* Hicri 610/miladi 1212 yılında Endülüs'ün güneyindeki Şüştî köyünde dünyaya gelmiştir. Kur'an, hadis, fıkıh gibi dinî ilimlerin yanında felsefe ve tasavvuf alanında da ilerlemiştir. Tasavvuf şiiirleri yazarak Arap dünyasında ve özellikle Mağrip ve Endülüs'te muvaşşaha, kaside ve zecel türünde şiiirleriyle ün salmış ve kendisine Emiru's-Şu'ara lakabı atfedilmiştir. Bu şiiir ve kasidelerinin bir araya getirildiği divanın adı *Divan Ebu'l-Hasan eş-Şüştî Şa'iru's-Sufiyyeti'l-Kebîr fi'l-Mağrib ve'l-Endülüs'tür.*

KAPI AÇIK ARKANI DÖN VE ÇIK

ahmet melih karauğuz

Hayat, insanın kendi güvenliğini sağlamasıyla başlar. En temel ihtiyacımız her zaman için güvenlik olmuştur ve bu durum geleneksel toplumlardan modern toplumlara hiç değişmemiştir. Savaş aletleri, ordu sistemleri, kent güvenlik yapıları, kalelerin içinde korunan yaşam alanları, dağlara yerleşen insanlar ve daha nicesi, insanlığın güvenlik ihtiyacının basit birer örneğidir.

İnsanlık önce doğaya karşı kendisini koruma altına almaya çalışmış, ardından devletlerin kurulmasıyla birlikte insanlar arası rekabet için bir güvenlik yapısı olarak ordu ortaya çıkmış, kentlerin insan yapısı heterojenleştikçe kent içi güvenlik organizasyonları kurulmuş, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte değişen savunma amaçlı saldırı gereçlerine uygun olarak savunma sistemleri hayatımıza girmiştir.

İnsanı üç kelimeyle anlatmak istesek kullanmamız gereken kelime her zaman güvenlik olarak karşımıza çıkacaktır. Amerikalı akademisyen ve psikolog Abraham Harold Maslow, insanın fizyolojisini açıklamak için oluşturduğu ihtiyaç hiyerarşisinde, karnını doyurup bir mesken edinen insanın, ilk olarak güvenliğini

sağlama çabasına girdiğini söyler. Sağlıklı bir şekilde hayatta var olan insan, güvenliğini sağladıktan sonra ilişki kurmaya başlar. Çünkü hem eş olacak kişiyle hem ait olacağı klanla hem de doğayla kuracağı ilişki için öncelikle kendisini güvende hissetmelidir.

Dünya dönüştükçe güvenliği sağlayacak araçlar değişse de güvenlik ihtiyacı hep sabit kalır. Bugün dijitalleşen ve hemen birçok şeyi makinelerin yaptığı dünyamızda da güvenlik ihtiyacı hemen her şeyin gelişme yönünü belirler. Araçlar dijitalleşse de amaç hep aynıdır: Güvenlik.

Bugün bizler, dijital dünyanın sokaklarında gezerken, farklı bir gerçeklik içinde yaşadığımız algısına kapılarak gerçek hayatımızda dikkat ettiğimiz birçok güvenlik pratiğini, dijital dünyanın caddelerinde, sokaklarında ve mekânlarında göz ardı edebiliyor, tabiri caizse kendi dijital evimizin kapısını kilitlemeden çıkıyor, dolaştığımız mekânlarda yabancıya karşı belli mahrem sınırlarımızı ortadan kaldırarak iletişime geçebiliyoruz. Oysa dijitalliğin en zayıf noktası ve güçsüz yeri veri mahremiyeti, kişisel güvenlik zaafı ve siber güç kalkanı noktalarından oluşuyor.

Bireysel zafiyetler, dijital evrenimizi yaşanmaz kılarken, devletlerin zafiyetleri de hayatı yaşanması zor yerler hâline getirebiliyor. Burada oturup kendi dijital evrenimizin güvenliğini yeniden düşünmemiz ve dijital dünyanın sokaklarını adımlarken geride bıraktığımız güvenlik zafiyetlerini gözden geçirmemiz gerekiyor.

Bugün bizler, hemen her dijital platforma belli şifrelerle kaydoluyoruz. Genelde şifre belirlerken aklımızda kalması için basit şeyleri tercih ediyor ve hatta bu tercihlerimizi her sitede tekrar tekrar uyguluyoruz. Bugün en büyük suçlar hâline gelmeye başlayan dijital suçların kolayca gerçekleşme sebeplerinden birçoğu, oluşturduğumuz şifrelerin, internette de yer alan basit bilgilerimizden yola çıkarak anlaşılacak şifreler olması ya da kolay hatırlamak için basit sayısal değerleri kullanıyor olmamız. Dijital dünyada alt edilmesi kolay engellerle tehlikelere karşı açık kapılar bırakıyoruz. Nasıl ki gece yatmadan kendi apartman dairemizin kapısını üç kere kilitliyorsak dijital dünyadaki sosyal ağ hesaplarımızı da en az üç kere kilitlemek gibi basit ama etkili yöntemlerle güçlendirmemiz gerekiyor.

Dijital dünya ilerlerken ardımızda bıraktığımız izlerin silinmezliğiyle güç kazanarak büyüyor. İnternet ortamında attığımız her adım ardımızda, izleri okumayı bilenlerin gidebileceği yollar bırakıyor. Burada önemli olan, attığımız adımların kolay takip edilmesini önlemek, girdiğimiz mekânların kapılarını arkamızdan güvenli şekilde kilitlemek ve elbette içeride yaptığımız alışveriş/paylaşım/etkileşim davranışlarımızı kolay anlaşılır hâlden çıkartıp onlar üzerindeki öngörülebilirliği en aza indirmek.

Peki bunu nasıl yapacağız? Aslında dijital dünyanın güvenlik davranışları da gerçek hayatın güvenlik davranışlarına çok benziyor. Nasıl ki gerçek hayatta karanlık, تنها ve tekinsiz sokaklardan gitmeyi tercih etmiyorsak dijital dünyada da güvenli olduğu konusunda kuşkuluruz. Kişisel bilgilerimizi nasıl ki herkese açık bir şekilde dile getirmiyorsak dijital profillerimizde de adres, kimlik, telefon gibi bilgilerimizi herkese açık hâlde paylaşmak önemli. Bununla birlikte nasıl ki sokakta bir durakta beklerken bize merhaba deyip sohbet başlamak isteyen insanlarla sınırlı iletişim kuruyor, bizimle paylaşmak istediği

şeyleri almak hususunda temkinli davranıyorsak dijital dünyada da kimliği konusunda emin olmadığı- mız kişilerden gelen mesajların içeriğine girmemeli, herhangi bir kazanç vaadi olan sözlere kanmamalıyız.

Yine aynı şekilde gerçek hayatta tüketeceğimiz şeylerin güvenli, sağlıklı olup olmadığına nasıl dikkat ediyorsak dijital dünyada da kaynağı belirsiz uygulamalardan uzak durmamız gerekiyor. Zira her uygulama kendi amaçları için verilerimizi kullanmaya hazır bir hâlde beklemekte. Güvenli olmayan, kaynağı belirsiz linklerden indirmeler yapmak, popüler olduğu için kullanım izninde neler talep ettiğine bakmadığımız her uygulama bizim sanal güvenli- mizi tehdit edecektir. Bir ürün alırken nasıl ki sahip olduğu sertifikalara bakıyorsak vakit geçirdiğimiz web sitelerinin de kabul görmüş güvenlik sertifikalarına sahip olup olmadığına dikkat etmemiz gerekiyor.

Dijital dünyada varlık gösterirken aslında gerçek varlığımızın dışında bir varlığa sahip olmadığımızı, dijital mecrada da olsak kendi gerçekliğimizle orada olduğumu- zu her zaman hatırlamamız elzem. Zira dijital dünya bizden ayrı bir

varlık oluşturmuyor. Sadece somut varlığımızı veriler aracılığıyla ifade etmemizi sağlıyor ve bir mecra olarak dijital ekranlarda kendimizi gösteriyor. Dijital dünyada gördüğümüz kendi benliğimiz, aynaların bize sunduğundan farklı olarak ruhlarımızın/zaaflarımızın/arzularımızın da aksini bize gösterebiliyor. Hâl böyleyken, dijital dünyadaki varlığımız için daha çok özen göstermemiz, gizliliğe ve güvenliğe daha çok önem vermemiz gerekiyor. Bunu yapmazsak bir anda kendimizi dolandırılırken, şantaja maruz kalırken, tehditlerle uğraşırken daha da önemlisi can güvenliğimiz konusunda ciddi riskleri bertaraf etmeye çalışırken bulabiliriz.

Dijital dünyanın kapıları sonuna kadar açık ama kapıdan giren herkesin tüm bilgileri, kapıda bekleyen danışmada kalıyor ve bizler girdiğimiz kapıları arkamızdan güzelce kapatmaz, ilerlediğimiz alanlarda bizi izleyen kameralara dikkat etmezsek sanal varlıklarımız ve buna bağlı olarak da gerçekliğimiz ciddi bir tehlikenin içine düşecektir.

Güvenlik, ilk insandan bu güne hepimizin ortak meselesi. Konu dijital dünya bile olsa...

CAHİLİYE'DEN ASR-I SAADETE BİR MEDENİYETİN KODLARI

Hz. İsa'nın, Yahudilerin tahrikleriyle çarmıha gerilişinin üzerinden yaklaşık altı asır geçmişti. İnsanlık, Roma ve Sasani Devletleri'nin oluşturduğu güç merkezi etrafında hayata tutunmaya çalışarak yoluna devam ediyordu. Miladın yedinci asrının başlarında Allah, o zamanki dünyanın merkezinden oldukça uzakta, Hicaz Yarımadası'nda kabileler hâlinde yaşayan bir cahiliye toplumuna, risalet zincirinin son temsilcisi olarak Hz. Muhammed'i (s.a.s.) peygamber seçti ve ona İslam'ın son vahyini gönderdi. 610 yılında Mekke'nin sert kayalardan oluşan tepelerinden Hira'da Hz. Muhammed (s.a.s.) büyük melek Cebrail'in getirdiği ilk vahiy ile buluştu.

Allah, melek, peygamber inancı konusunda soru işaretleri olanlar için varlık tasavvuru ve hakikatin kaynağı üzerine bir akıl ve tefekkür yolculuğuna çıkmak gerekecektir. Ancak burada vahyin ontolojik gerçekliğinden ziyade sosyolojik etkilerine, insanı ve toplumu dönüştüren yönüne işaret edilecektir.

İslam'ın son vahyi, şirkin kuşattığı, putların esir aldığı, kabile asabiyyetinin ön plana çıktığı, insani değerlerin hiçe sayıldığı, güçlünün zayıfı ezdiği, kölelik düzeni içinde insanların alınıp satıldığı, zayıflara,

yetimlere, mazlumlara hayat hakkı tanınmadığı bir cahiliye toplumuna gelmişti. Cahiliye anlayışı sadece Mekke ve civarını değil tüm insanlığı kuşatmıştı. İnsani değerler bakımından Roma'da, Sasani coğrafyasında ve dünyanın diğer bölgelerinde durum Mekke'den farklı değildi. Yani topyekûn insanlığın yolunu ve yönünü kaybettiği bir çağa Mekke'den bir rahmet gönderilmişti. Peygamber Efendimiz ilk vahiyden itibaren Mekke'de yaklaşık 13 yıl insanları İslam'a davet etti. Bu zaman dilimi tebliğin en zorlu süreciydi. Kurdukları sosyal, ekonomik, siyasi düzen ile halkı sömüren statü sahipleri, müşriklerin önde gelenleri, Peygamber'e karşı çıktılar. Onu ikna etmeyi denediler, dünyalıklar teklif ettiler, tehdit ettiler, bir sokağa hapsederek tecrit ettiler, öldürmeye teşebbüs ettiler, ona inananlara çok ağır işkenceler yaptılar. Peygamber Efendimiz ve Müslümanlar, müşriklerin zulmünden kurtulmak ve inandıkları şekilde yaşayabilmek için evlerini, eşyalarını, tüm varlıklarını bırakarak şehirlerini terk etmek zorunda kaldılar. Bazı Müslümanlar Habeşistan'a gitti. Kalanlar da Yesrib'e hicret ettiler.

Mekke döneminde Hz. Peygamber ve ona iman edenlerin gösterdikleri azim, sabır ve mücadeleyi, zalimin

ve zulmün karşısında yalçın dağlar gibi sapasağlam duruşu anlatmak için her güne bir destan yazılsa yeridir. Yine bu dönemde Müslümanlara yapılan kötülük ve işkenceleri anlatmak için her güne bir ağıt yakılabilir. Her günün içinden hak, hakikat mücadelesinde nebevi metoda dair nice ilkeler ve örneklikler çıkarılabilir. Nitekim bunlarla ilgili ileri okumalar ve ayrıntılı bilgiler için tarihten günümüze yapılan pek çok araştırma ve yazılan pek çok eser vardır. Ancak genel olarak bu zor dönemde Müslümanların duruşunun ve mücadelesinin iki boyutu olduğu dikkat çekmektedir.

Birincisi, inkârın ve şirkin karşısında iman ve tevhide dayalı bir duruştur. Yaratan, yaşatan ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a inanmaya ve O'nun gönderdiği vahye teslimiyete davettir. Bu aynı zamanda gerçek özgürlüğe çağrıdır. Kula kul, eşyaya esir, nefse köle olmaktan kurtuluşa davettir. Mekke müşriklerinin kendi elleriyle yaptıkları ve taptıkları putlar, bir yönüyle de ilah edindikleri heva, kibir, asabiyet, üstünlük gibi insanlık dışı duygularını temsil ederdi. Herkesin kendine ait putu ve o puta yüklediği bir anlam ve misyon vardı. Dolayısıyla tevhide çağrı, insanı putlarından ve putlaştırdığı duygu, düşünce ve davranışlarından arınma-

ya çağırıyordu. Putlarının, statüleriyle bile ilişkisi vardı. Bunun için putlarından vazgeçemediler ve müminlere düşmanlık etmeyi tercih ettiler.

İkincisi ise köleleştirmenin, öteki-
leştirmenin, alın terini sömürmenin,
zayıfları ezmenin karşısında; hak-
kın, adaletin, merhametin, vicdanın
ve güzel ahlakın yanında duruştur.
Mekke'de gelen ayetlerin büyük
oranda iman ve tevhid ile beraber,
yetime sahip çıkmayı, fakiri doyur-
mayı, yoksulu gözetmeyi, güçsüzü sa-
vunmayı, ölçü ve tartıda adil olmayı,
hak yememeyi, servet ve statüye
dayanarak şımarıklık yapmamayı
emretmesi dikkat çekicidir. Nitekim
kendini sahip olduklarıyla ifade
eden, ırkı, rengi, serveti, statüsü ile
itibar devşiren Mekke'nin müstek-
birleri; üstünlüğü takvaya, iyilik
ve güzel ahlaka bağlayan İslam'ın
mesajına tahammül edemediler ve
onu yok etmek için ellerinden gelen
her türlü düşmanlığı yaptılar. Çünkü
Allah'ın elçisinin getirdiği vahiy,
inançlarını düzeltmelerinin yanın-
da davranışlarını da düzeltmelerini
istiyordu. Bu yönüyle de haksızlık ve
sömürü düzenini hedef alıyordu.

Mekke dönemi, tevhide dayalı bir
iman, iyilik mücadelesine dayalı
bir karakter ve güzel ahlaka dayalı
bir davranış inşası dönemiydi. Bu
zor dönemi göğüsleyen müminler
insanlığın yıldız şahsiyetleri oldu-
lar. 13 yıllık mücadelenin sonunda
Mekke'de Müslümanlar için hayat
tamamen yaşanılmaz hâle gelince
Yesrib'e hicret edildi.

Müslümanların gelişiyle Yesrib,
Medine oldu. Şehrin çehresi değişti.
Medine'de bir toplum ve hukuk inşa
edildi. Medine sözleşmesi adıyla,
farklı ırk, kültür ve inançlara men-
sup insanların bir arada yaşamasını
öngören insanlık tarihinin ilk yazılı
anayasası yapıldı. Mekkeli müşrikler
ve Medine civarındaki bazı top-
luluklar Müslümanlara düşmanca
davranmaya, saldırganlık yapmaya
devam ettiler. Onlarla mücadele
edildi. Müslümanlar inançlarını,
şehirlerini, hayatlarını korumak için
savaşlar yapmak zorunda kaldı. Ama
gittikçe güçlendiler ve İslam kısa
sürede Arap Yarımadası'nın tamamı-
na yayıldı.

Medine'nin özeti, adalet ve hukuk
temelinde bir toplum inşasıdır. Bu
dönemde İslam'ın hayata huzur
getiren ilkeleriyle birlikte ideal bir
toplum ve devlet kurulmuştur. Öyle
ki hicretten sekiz, ilk vahiyden yirmi
yıl sonraya baktığımızda Müslüman-
lar çağın en güçlü devletine sahipti.
Bizans gibi dönemin süper güçlerine
meydan okuyan bir ordu kurul-
muştu. İnsanlık tarihinin en güzel
toplumu inşa edilmiş, cahiliye ile ku-
şatılmış bir coğrafyadan tarihin en
güzel nesli çıkmıştı. Vahyin yolunda,
Peygamber'in ve ona inananların
mücadelesiyle bir kabile toplumun-
dan yeryüzünü kuşatan bir rahmet
medeniyyetinin temelleri atılmıştı.
Dünya, insanlık tarihinin siyasal,
sosyolojik, kültürel, ekonomik, ilmi,
psikolojik vb. her açıdan en köklü,
en etkin, en kalıcı değişimine ve
dönüşümüne şahit olmuştu. Yani

yirmi yılda tarihin seyri değişmişti.
Bir asır içinde ise Afrika'dan Bal-
kanlar'a, İspanya'dan Orta Asya'ya
dünyanın her yerine ulaşan bir İslam
medeniyyeti vardı. Şüphesiz bu büyük
değişim, ilkeleri Kur'an'da açıkça
beyan edilen ve Allah'ın elçisinin
sünneti ve ashabının hayatı ile tarihe
kaydedilen bir mücadelenin sonu-
cuydu. Bu, herkesin görebileceği ve
örnek alabileceği bir mücadeledir.
Aynı inanç, ideal, ahlak ve metot ile
yapılan her mücadele; Allah'ın evren,
insan ve tüm canlılar için geçer-
li kıldığı kanunlar, fizik ve sosyal
yasalar (sünnetullah) gereği başarıya
ulaşacaktır.

Şimdi siyer ve tarih okumalarının en
büyük sorumluluğu, bu kadar kısa
bir zaman diliminde tevhid, vahdet,
güzel ahlak ve hukuk zemininde tüm
insanlığı kucaklayan bir merhamet
medeniyyetini inşa eden süreci doğru
anlamaktır. İnsanlığın iyiliğine, hu-
zur, güven ve refah içinde yaşanabilir
bir dünya idealine gönül verenlerin
önündeki yegâne yol ise aynı yöntem
ve ilkelerle nebevi mücadeleyi bu
çağa taşımaktır.

BEYAZ BALON

ZEYNEP ODABAŞ

*İnsanı çözersin, çözersin; çocuk çıkar.
Sezai Karakoç*

İran sinemasının sevilen yapımlarına imzasını atan Abbas Kiyarüstemi'nin senaryosunu yazdığı *Beyaz Balon* filmi, 1995 yılında Cannes Film festivalinde Altın Kamera ödülüne layık görüldü. Filmin yönetmenlik koltuğunda İran Yeni Dalgası'nın meşhur ismi Cafer Penahi var. Senaryo yedi yaşında bir kız çocuğunun hicri yılbaşı öncesi geçirdiği bir saat yirmi dakikayı anlatır. Filmin süresi de zaten bu kadardır. Senaryoyu izlerken gerçek bir zamanın içinde gibiyiz. Bir süreliğine İran'a gider, küçük kız Raziye'nin yaşamına tanık oluruz. İzleyicide böyle bir his uyandırması şüphesiz filmdeki sıradan anların bile büyük bir gözlem gücüyle, gerçekçi bir biçimde ekrana yansıtılmasıyla ilgilidir. İnsanların davranışları, konuşmaları, tartışmaları bize o atmosfere dâhil olma imkânı verir. Ayrıca filmin başında gördüğümüz kişilerin filmin sonunda tekrar karşımıza çıkması bu gerçekliği pekiştirir.

Başarılı oyunculuğuyla izleyicisini şaşırtan küçük kız Raziye, o gün annesiyle beraber alışverişe çıkar. Kırmızı kabarık eteği, beyaz fistolu gömleği, beyaz başörtüsü ile bayramlıklarını dayanamayıp önceden giyen tüm çocukların heyecanını üzerinde taşıyor Raziye. Kalabalık

Tahran sokaklarında gördüğü süs balığının önünden ayrılamayınca annesi onu kısa bir süreliğine kaybeder. Telaşla sağa sola koşturmaya başlar. Küçük kızını bulduğu andan itibaren Raziye annesine gördüğü kırmızı yüzgeçli tombul süs balığını alması için ısrar eder. Çocuksu bir tutkuyla o balığı yeni yıl hazırlığı için istemektedir. Annesi ise bu isteğine bir anlam veremez çünkü evlerinin bahçesinde bir sürü süs balığı vardır. Annesi eve vardıklarında iş yapmaya devam eder. Raziye bir kenarda usulca ağlar. Annesinin durup kızının gözünün içine bakacak, onu anlamaya çalışacak ya da onu teskin edecek zamanı yoktur. Burada evin tüm iş yükünü ve çocuk bakımını üstlenen anne rolüne dikkat çekildiğini görüyoruz. Baba rolü ise emir veren, despot, Raziye'nin deyişiyle "banyodan önce kızgın, banyodan sonra mayışık" bir hâlde karşımızdadır. Filmde babanın hiç görünmemesi de dikkat çekicidir. Baba var ama yok gibidir.

Filmin bir diğer çocuk oyuncusu Raziye'nin abisi. Kendisine devamlı iş buyrulan, üzerine büyük gelen paltosundan da anlaşılacağı üzere çocuk olduğu çoktan unutulmuş bir erkek çocuğu. Raziye, annesini ikna edemeyince abisini amcasından

gelen hediyeyi vermekle kandırır ve annesinden para almayı başarır. Balık almaya gidecektir küçük kız ancak paranın üstünü muhakkak geri getirmelidir. Çünkü bu para annesi için çok önemlidir. Nevruz Bayramı'nda akrabaları kendi çocuklarına harçlık verdiğinde o da onların çocuklarına verecektir. Oysa abisinin ayağında yeni bir ayakkabısı bile yoktur. Burada İran toplumunun âdetlerine olan bağlılığını ve bu adetlerin toplum üzerindeki baskısını görmüş oluyoruz.

Küçük kızın balık almak için sokağa tek başına çıkmasıyla başına gelen her küçük ayrıntı sayesinde toplumun çocuğa olan bakışını da film boyu izlemiş oluyoruz. Sokağa çıktığı ilk an yılan oynatan insanların yanına yanaşır. Oysa annesi ve babası onu bu konuda uyarmıştır. Ama çok merak ettiği için yanlarına gidip bakmak ister. Belki annesi ya da babası bir defa elinden tutup bu kalabalığın ortasında ne olup bittiğini gösterseydi Raziye bu ortama tek başına girmeyi zaten istemeyecektir. Senarist bizlere merakı önemsenmeyip geçiştirilen çocuğun bir gün gizlice o merakını gidermek için harekete geçeceği mesajını vermek ister gibidir. Yılan oynatıcılarıyla pek de hoş olma-

yan macerasından sonra küçük kız Raziye parasını sıkıca tutup hızlıca balıkçıya koşar. Ancak oraya gelince kendisini yeni bir hüsrana bekliyordur. Parayı düşürmüştür. Filmin geri kalanı Raziye'nin parayı araması, bir dükkânın önündeki mazgaldan bodruma düşüşünü izleyişi ve parayı oradan çıkarmak için çabalamasıyla geçer.

Filmdeki dikkat çekici diyaloglardan biri küçük kızın mazgalın başınca çaresizce beklerken yanına gelen askerle olan konuşmasıdır. Aslında Raziye önce onunla konuşmak istemez. Asker sana yabancılarla konuşamaman mı söylendi, diye sorar. Küçük kız da evet diye başını sallar. Genç asker onların memleketinde herkesin birbirini tanıdığını, yabancıların olmadığını söyleyince Raziye şaşırır. Burada şehir hayatı ile köy hayatının farkına, insanlara güvenmenin normal bir şeyken artık anormal olana dönüşmesine güzel bir atıf vardır.

Filmin sonunda filmin en başında gördüğümüz elinde balonlarla gezen çekik gözlü, mülteci çocuk yine karşımıza çıkar. Ayrıca Raziye'nin abisinin ondan para karşılığında istediği şey de bir balondur. Film de balon "leit motif"

Film Künyesi:

Süre: 1 saat 20 dk

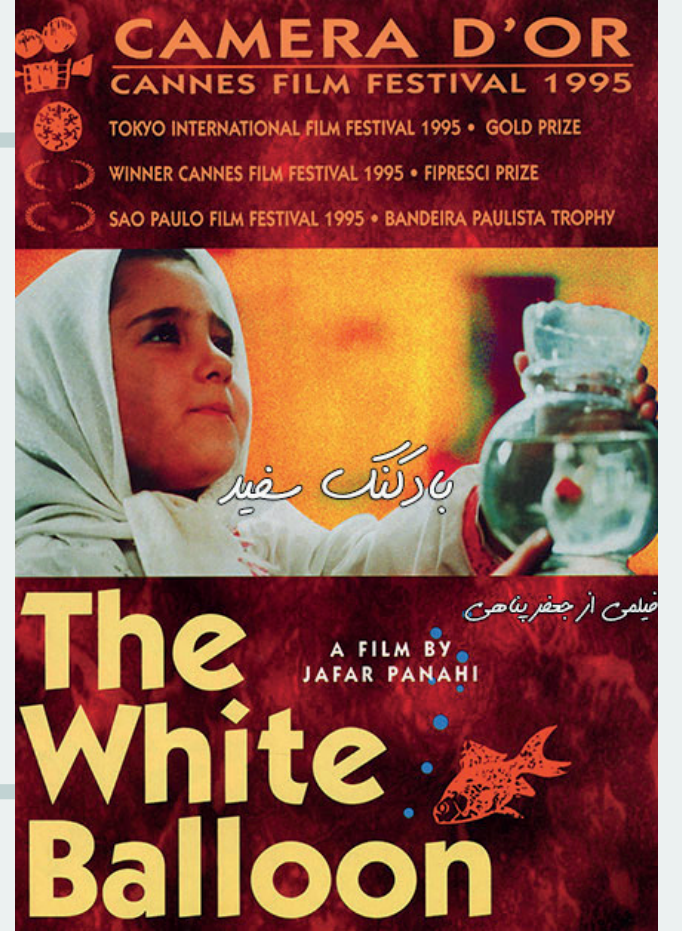
Tür: Dram

Yönetmen: Cafer Penahi

Oyuncular: Aida Mohar, Mohsen Kaf, Choi Han, Freshteh Sadre Orafiy

Ülke: İran

olarak kullanılmış diyebiliriz ki bu filmin başlığıyla daha fark edilir bir hâle gelmiştir. Raziye'nin abisi baloncu çocuğun elinden sopasını alır ve deliğe sokup parayı çıkarmaya çalışır. İlk başta balonlarının çalındığını düşünen çocuk sinirlenir ama durumu anlayınca onlara yardım eder. Parayı çıkarmayı başardıklarında üç çocuğun yüzündeki gülümseme her şeye rağmen yaşamın çiçek açan yanını içimizde hissetmemizi sağlar. Öyle içten, öyle samimi, öyle masumdur ki...

Filmin sonunda paralarına kavuşan çocuklar balığı alıp neşeyle evlerine koşar. Beklenen yeni yıl anında ise aklımızda kalan iki kişi vardır. Parası olmadığı için bayram tatilinde evine gidemeyen askerle sokak ortasında elinde tek bir beyaz balonla kalan mülteci çocuk. Hayat bazen gerçekten zordur ve yalnızlık biz onu seçmediyse her defasında canımızı acıtan bir duygudur. Bizde bir duygu uyandıran filmler ise üzerinde düşünülmeyi hak eden filmlerdir, tıpkı *Beyaz Balon* gibi.

Anadolu'da okumuşa, kolunda bileziği var derler. Özellikle mesleği olan hanımefendiler için sık kullanılır bu: Onun kolunda bileziği var. Kız çocuklarını hassaten sevindiren o rengârenk kelimeyi buyur edeceğiz bu yazımıza: Bilezik.

Eski Türkçe "bilersük" ya da "bilēzük" (bilek halkası) kelimesinden türemiştir. Eski Türkçe bilek ve yüzük kelimelerinin bileşiminden ortaya çıkmıştır. Bilek ve yüzük kelimelerinin kökenine de gidelim hadi. Bilek kelimesi Eski Türkçe "bile-" fiilinden Eski Türkçe "-uk" ekinden türeme. Bile ise bağlamak, birleştirmek anlamlarına geliyor. Öyle yeni bir kelime de değil. Lütfen saygıda kusur etmeyelim. Beli bükük, evin büyüğü kelimelerden biri. Uygurca Budist metinlerinde karşımıza çıkıyor mesela: Bilekindin kesilip (kralın sağ eli bileğinden kesilip.) Yüzük kelimesi ise eski Türkçe yüzük kelimesinden (parmak halkası) evrilmiştir. Kafaları karıştıran bir kelime daha var: Yügsük. Aslında yügsük, yüzükle aynı anlama geliyor ama aynı kökten gelip gelmedikleri şüpheli. Yüksük illaki aklınıza gelmiştir. Bu da terzilerin kullandığı parmak koruyucu anlamında. Neticede bu ikisinin akrabalıkları tartışmalı. Ama bizce tüm kelimeler kardeş. Orası ayrı.

Dilimizin hafızası Kaşgarlı'nın *Divân-ı Lügâtî't-Türk*ünde bilezik şöyle karşımıza çıkar: İşlër bilēzükledi. (Kadın bilezik taktı.) Uygurca sutraların en önemlilerinden olan Altun Yaruk'ta da bilezik kelimesine rastlarız.

İnsanın dünyayı ve kendini güzel kılmaya çalışma yöntemleri türlü türlü. Çiçek dikmek gibi. Fesleğenin başını okşamak gibi. Çocuk gülümseyişini izlemek gibi. Eğer münasip bir isim bulabilirse anında kulağına fısıldıyor ismini o nesneye, o hâle. Bilek ve yüzük kelimesini alıyor söz gelimi. Oluyor bileğe bir süs eşyası. Ya da girişte de bahsettiğimiz, meslek için bile bu kelime kullanılabilir.

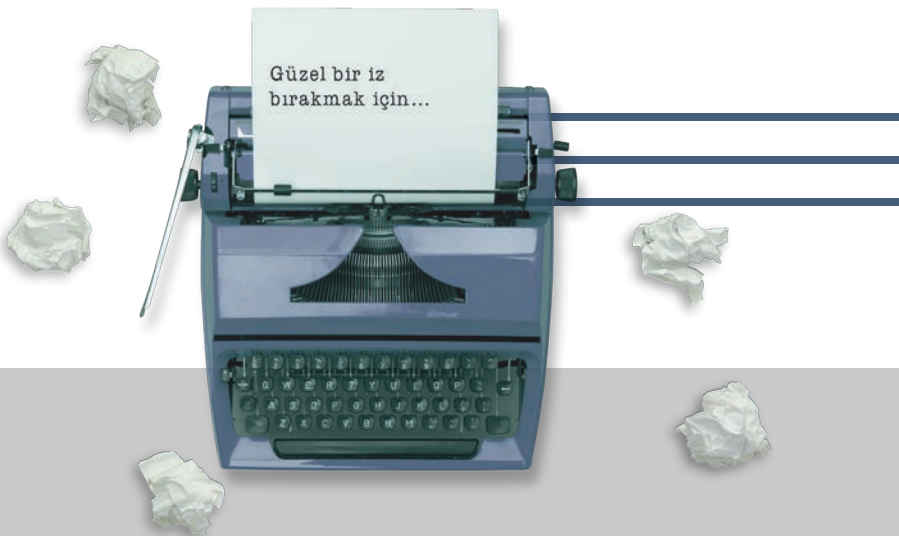
Peki çocuk gülümseyişine, fesleğen başı okşamaya ne bileyim bulutların aldığı o muazzam şekillere, bir kuşun göğün en yükseğine uçabildiği o ana da isim önerilerin var mı ey insanoğlu?

Bahar serinliğinde akşam vakti, şehrin o gürültüsüne rağmen ağaçların altından sakince yürüyüp gitmeye? Çiçeği dalından koparmaya kıyamamaya misal. Onu dalında sevmeye. Çoğaltın işte. Şimdi tüm sevinçleri dökmeyelim buraya. Var mı bunlara da bir isim önerisi?

Yoksa onlar isimlendirilemeyecek kadar güzel mi?

Her şeyin de ismi olmasın gerçi. İsimlendirilince büyüsü kaçıyor bazen. Hepimizin koluna bir bilezik. İllaki mutluluktan.

Vesselam...

SÖYLENE SÖYLENE DEĞİŞMİŞ

FATMA ÜNSAL

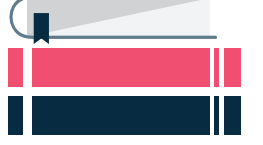
DİJİTAL ÇAĞDA İLETİŞİM AHLAKI
Diyanet İşleri Başkanlığı

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: BÜŞRA GÜCÜKTURALI

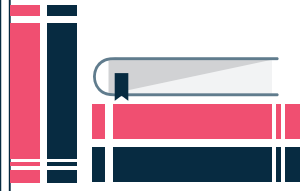
“

Medya, toplumdaki insanlardan bağımsız olarak işlemez, toplumun sosyal ve siyasal sistemleriyle paraleldir.

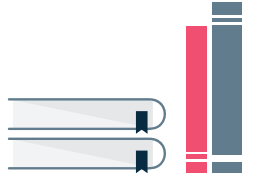
Toplumsal dönüşümün lokomotifi hâline gelen dijital dünya, enstrümanlarıyla her alana nüfuz etmiş ve kendine özgü bir şekilde hayat kolaylaştırıcı olmaktan öteye geçerek, insanın zihin dünyasını da biçimlendirmeye başlamıştır.

Son yüzyılda insanın kutsalla, başka bir ifadeyle dinî değerlerle ilişkisini etkileyen ve kimi noktalarda bu ilişkiyi köklü bir değişime uğratan teknoloji olmuştur.

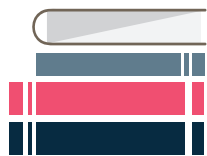
İnsanın tasavvur kapasitesi, onu biyolojik bir makine, sırf bir algı kutusu olmaktan çıkarmış, tarih yapan, kültür ve medeniyet kuran bir varlık hâline getirmiştir.

Postmodern kapitalizm, özel alanlarımızı, zamanlarımızı, inançlarımızı, duygu, düşünce ve davranışlarımızı da piyasa mekanizması içine çekmiştir.

Yaşam bir tiyatro sahnesi değil, insanlar da rol yapmıyor, binbir türlü imajımızla yaşıyoruz. İmajlarımız giderek gerçekliğimize dönüşüyor; sanallıkları içselleştirmeye başlıyoruz.

Medya ve popüler kültür etkisi altındaki günümüz yaşam biçimleri; insanları tüketime, benmerkezciliğe ve yaşamın gösterileşmesine yönlendirmiştir.

İrili ufaklı ekranlarda sınırlı karakterle namünetahi bir kimlik inşasına soyunan gerçeküstü insanın bu rüyadan uyanması, çok da uzun zaman almayacaktır.

